

■ **ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ.
ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΠΟΚΑΝΟΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΜΕΣΩΝ
ΠΙΣΤΟΔΟΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

Δημήτριος Σουμπενιώτης
Αναπληρωτής Καθηγητής

Τμήμα Οργάνωσης Διοίκησης
Πανεπιστημίου Μακεδονίας

Αλέξανδρος Τσαγκαλάς
Υποψήφιος Διδάκτωρ

Τμήμα Οργάνωσης Διοίκησης
Πανεπιστημίου Μακεδονίας

Περίληψη

Το ελληνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα, τα τελευταία χρόνια και ιδιαίτερα μετά τη δεκαετία του '90, χαρακτηρίζεται από μια σειρά δομικών μεταβολών οι οποίες οδήγησαν σε πλήρη αλλαγή των χαρακτηριστικών και της φυσιογνωμίας του. Οι εν λόγω δομικές αλλαγές αφορούν την προσπάθεια προσέγγισης και εναρμόνισης με τα ευρωπαϊκά και διεθνή πρότυπα, την αποκανονικοποίηση και φιλελευθεροποίηση του συστήματος, την ένταση του ανταγωνισμού, τις ιδιωτικοποιήσεις και τη διείσδυση σε ξένες αγορές.

Επιδίωξη του παρόντος άρθρου είναι να παρουσιάσει και να αξιολογήσει το πλέγμα των ρυθμίσεων πιστοδοτικής πολιτικής που διοικητικά είχαν επιβληθεί τις τελευταίες δεκαετίες στη χρήση των διαθέσιμων κεφαλαίων των ελληνικών τραπεζών. Περιπτώσεις συμπληρωματικότητας, επικάλυψης και αντίρροπης συμπεριφοράς αυτών των κανόνων παρέμβασης εντοπίζονται και καταγράφονται ως επιπρόσθετες αιτίες για την απελευθέρωση της αγοράς τραπεζικών υπηρεσιών ενώ το χρονικό των περιορισμών, η λογική της φιλελευθεροποίησης και η πορεία αποκανονικοποίησης του ελληνικού τραπεζικού συστήματος αποτελούν ένα επιπρόσθετο σύνολο πληροφοριών με σημαντικό ειδικό βάρος για όλους όσους θέλουν να διαμορφώσουν μια ολοκληρωμένη εικόνα για τις εξελίξεις στο εσωτερικό και εξωτερικό περιβάλλον αυτών των ιδρυμάτων.

Λέξεις Κλειδιά

Τράπεζες, Συμπεριφορά Χαρτοφυλακίου

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αποτελεί αιώνιο οικονομικό δίλημμα ο προβληματισμός αναφορικά με το αν η βέλτιστη οικονομική πολιτική μπορεί να επιτευχθεί μέσω της αρχής του *laissez – faire* ή μέσω κυβερνητικών παρεμβάσεων. Συγκρούσεις μεταξύ κλασικών και Κεϋνσιανών οικονομολόγων, ή μεταξύ οικονομολόγων της προσφοράς και της ζήτησης ή ακόμη και μεταξύ νεοκλασικών και νεοκεϋνσιανών, ίσως δεν αποτελούν τίποτε περισσότερο από μια απλή επανάληψη της ίδιας βασικής ιδέας. Ανεξάρτητα από ρητορικά σχήματα, διαθέσιμη επιχειρηματολογία ή συναισθηματικές προεπιλογές, η επιλογή μεταξύ οικονομικού φιλελευθερισμού και ελεγχόμενης οικονομικής πολιτικής παραμένει ένα μόνιμο σημείο σύγκρουσης. Σε αντίθεση με τους θεωρητικούς προβληματισμούς παρόλα αυτά, σχεδόν στο σύνολο τους οι *οικονομικές αρχές* όλων των ανεπτυγμένων ή αναπτυσσόμενων χωρών ασκούσαν ή ακόμη ασκούν το δικό τους φάσμα περιορισμών στη σύνθεση του χαρτοφυλακίου των εμπορικών τραπεζών. Το φαινόμενο αυτό έως ένα σημείο επιβεβαιώνει μεν την άποψη ότι η δομή του ισολογισμού των τραπεζών θεωρείται πολύ σημαντικό θέμα για να αφεθεί εξ ολοκλήρου στους μηχανισμούς της αγοράς, συγχρόνως όμως προκαλεί εύλογα ερωτηματικά τόσο ως προς αποτελεσματικότητα αυτών των παρεμβάσεων-ρυθμίσεων όσο και ως προς την ανάγκη ύπαρξης προϋποθέσεων εφαρμογής των.

Ειδικότερα, οι εμπορικές τράπεζες προσελκύουν καταθέσεις δημιουργώντας ένα σύνολο υποχρεώσεων και χρηματοδοτούν ελλειμματικές οικονομικές μονάδες, δημιουργώντας απόθεμα απαιτήσεων. Αυτό το είδος διαμεσολάβησης είναι πολύ σημαντικό καθώς η υλοποίηση πολλών επενδυτικών σχεδίων απαιτεί τη συγκέντρωση κεφαλαίων, περιορίζει χρονικές υστερήσεις και διαφορές μεταξύ των όρων που είναι διατεθειμένοι να δεχθούν οι καταθέτες και αυτών που αναζητούν οι επιχειρηματίες επενδυτές, επιτρέπει τη χρηματοδότηση των τεραστίων δημοσίων ελλειμμάτων και παρέχει υπηρεσίες θεματοφυλακής, εκτέλεσης εντολών, παροχής συναλλάγματος, αγοράς και πώλησης αξιών κ.τ.λ. Ομοίως, η ανταπόκριση των εμπορικών τραπεζών στα διάφορα κυβερνητικά μέτρα αναπόφευκτα επηρε-

άζει την οικονομία ενώ με δεδομένο ότι οι τράπεζες αποτελούν τους βασικούς μηχανισμούς δημιουργίας χρήματος, αν αφεθούν απερίσπαστες στην εκμετάλλευση των ευκαιριών αποκόμισης κέρδους, τότε είναι πολύ πιθανό να προκληθεί πληθωρισμός ικανός να υπονομεύσει την όποια οικονομική πολιτική. Συγχρόνως, αποτελεί κοινό τόπο ότι πολύ συχνά οι πιστωτικές προτεραιότητες αυτών των ιδρυμάτων εκτρέπονται από «επιθυμητούς» χρήστες όπως η βιομηχανία και οι εξαγωγές προς «λιγότερο επιθυμητούς» χρήστες όπως η καταναλωτική πίστη, οι εισαγωγές και το εμπόριο. Επιπρόσθετα, οι τραπεζικές κρίσεις του παρελθόντος επίσης έχουν πολλές φορές σηματοδοτήσει την ανάγκη λήψης μέτρων προστασίας των καταθετών. Επιλογές συμπεριφοράς χαρτοφυλακίου όπως οι παραπάνω αποκαλύπτουν ότι η δομή του ισολογισμού που είναι κερδοφόρος για τις τράπεζες ενδέχεται να μην είναι κοινωνικά αποδεκτή και βέλτιστη σε σχέση με την επίτευξη των στόχων της κυβερνητικής πολιτικής.

Τα εν λόγω μειονεκτήματα εύλογα οδήγησαν ή και ανάγκασαν τις νομισματικές αρχές πολλών κρατών να ενεργοποιήσουν πολιτικές ρύθμισης της συμπεριφοράς των τραπεζικών ιδρυμάτων. Οι εν λόγω ρυθμίσεις διαφοροποιούνται μεταξύ κρατών, προσαρμόζονται στο εκάστοτε οικονομικό περιβάλλον, εξελίσσονται με την πάροδο του χρόνου και συνήθως καταργούνται όταν η χρησιμότητά τους ελαχιστοποιείται. Ως ενδεικτικά παραδείγματα τέτοιων ρυθμίσεων θα μπορούσαμε να αναφέρουμε τα απαιτούμενα ελάχιστα ποσοστά ρευστών διαθεσίμων επί στοιχείων του παθητικού, τη σχέση μεταξύ ιδίων κεφαλαίων και συνόλου ενεργητικού ή παθητικού, συγκεκριμένες σχέσεις μεταξύ ρευστών στοιχείων του ενεργητικού και βραχυπρόθεσμων υποχρεώσεων, τα συστήματα δεσμεύσεων – αποδεσμεύσεων, τους εναλλακτικούς περιορισμούς πιστοδοτικής πολιτικής, τις ποινές πιστωτικών υπερβάσεων, τις πολιτικές που αφορούν τη διαχείριση των επιτοκίων, τις πολιτικές αναχρηματοδότησης κλπ.

Στις αναπτυσσόμενες χώρες όπου οι αγορές κεφαλαίου είναι ανύπαρκτες, τέτοιες παρεμβάσεις όχι απλώς δικαιολογούνται αλλά συνιστούν παρεμβάσεις απόλυτης ανάγκης. Στην Ελλάδα, για παράδειγμα, της περιόδου πριν το 1990, η ιδιότυπη εισροή κεφαλαίων ανά όμιλο και ανά ιδρυ-

μα σε συνδυασμό με την υπανάπτυξη της κεφαλαιαγοράς περιόριζε τις δυνατότητες εξειδίκευσης της οικονομικής ανάπτυξης έτσι ώστε αυτή να βρίσκεται σε αρμονία προς τις ανάγκες της χώρας. Η υψηλή συγκέντρωση καταθέσεων στις Ελληνικές εμπορικές τράπεζες δεν εξασφάλιζε την αυτόματη εκροή των απαραίτητων κεφαλαίων ούτε για τη χρηματοδότηση των επενδυτικών σχεδίων προτεραιότητας ούτε για την υποστήριξη παραγωγικών δραστηριοτήτων που εθεωρούντο απαραίτητες από κοινωνικοοικονομική άποψη.

Αυτή η ανεπάρκεια του συστήματος να καταναίμει ικανοποιητικό ποσοστό των διαθέσιμων πόρων σε επιθυμητές δραστηριότητες, αναγκαστικά καλύφθηκε στη χώρα μας από την κυβερνητική πιστωτική πολιτική μέσω της οποίας κεφάλαια που προέρχονταν από τις εμπορικές τράπεζες και το ταχυδρομικό ταμιευτήριο επαναπροωθούνταν προς το δημόσιο τομέα και τους ειδικευμένους πιστωτικούς οργανισμούς. Επιπροσθέτως, διάφοροι πιστωτικοί περιορισμοί υποστήριξαν κρίσιμους τομείς της οικονομίας ενώ, την ίδια στιγμή, η διαχείριση των επιτοκίων και το σύστημα δεσμεύσεων – αποδεσμεύσεων τελικά δημιούργησαν ένα πραγματικό χάος παρεμβάσεων.

Αναμφίβολα, η Ελλάδα αποτελέσει ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα υπερελεγχόμενου χρηματοπιστωτικού συστήματος και ως τέτοιο αποτελεί αξιόλογο πεδίο έρευνας. Η πληθώρα των αλληλεπικαλυπτόμενων περιορισμών που σταδιακά ενεργοποιήθηκαν τη δεκαετία του 80, αντί να λύσει τα χρόνια προβλήματα ασυμβατότητας μεταξύ της συμπεριφοράς των τραπεζικών ιδρυμάτων και του κοινωνικά επιθυμητού, σε πολλές περιπτώσεις προκάλεσε οικονομική παράλυση και κατ' αυτόν τον τρόπο υπογράμμισε το αυτονόητο. Ότι με τη μη τήρηση των προϋποθέσεων για την εισαγωγή και την εφαρμογή των πάσης φύσεως σχετικών περιορισμών, οι περιορισμοί μεταμορφώνονται σε πρόβλημα για την οικονομία από μόνοι τους.

Έχοντας προλογίσει σχετικά με τη γενικότερη αναγκαιότητα παρέμβασης στις αποφάσεις χαρτοφυλακίου των εμπορικών τραπεζών και έχοντας προϊδεάσει για τις συνέπειες από την εφαρμογή τους, σε ότι ακολουθεί, το άρθρο αυτό θα επικεντρώσει την προσοχή του στην Ελληνική περίπτωση παρουσιάζοντας κατ' αρχάς τόσο το πλέγμα των

διαφορετικών ρυθμίσεων που χρησιμοποίησαν οι Ελληνικές Νομισματικές Αρχές όσο και το χρονικό της εξέλιξης τους. Στη συνέχεια, ακολουθεί η αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας ενός εκάστου μέτρου ενώ στην προτελευταία ενότητα αιτιολογείται η λογική της απορύθμισης του συστήματος και περιγράφεται η τρέχουσα κατάσταση. Τα συμπεράσματα θα αποτελέσουν την τελευταία ενότητα αυτής της εργασίας.

2. ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΣΤΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΧΑΡΤΟΦΥΛΑΚΙΟΥ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ.

Οι διοικητικοί περιορισμοί στη συμπεριφορά των τραπεζικών ιδρυμάτων στην Ελλάδα μπορούν να κατανεμηθούν στις κάτωθι κατηγορίες

A Υποχρεωτικές χορηγήσεις (βλέπε Πίνακα 1)

A.1 Υποχρεωτικές χορηγήσεις για τη χρηματοδότηση της Βιομηχανίας και των Επενδύσεων

Από το 1957 έως το 1987 οι εμπορικές τράπεζες ήταν υποχρεωμένες να διαθέτουν ένα συγκεκριμένο τμήμα των καταθέσεων τους για μεσομακροπρόθεσμη δανειοδότηση παραγωγικών επενδύσεων. Συγκεκριμένα, όσον αφορά τις μεγάλες τράπεζες (Εθνική, Εμπορική, Ιονική και Πίστεις) το 15% του συνόλου των ιδιωτικών καταθέσεων, των καταθέσεων του δημοσίου ή δημοσίων επιχειρήσεων και των καταθέσεων των ειδικών πιστωτικών ιδρυμάτων έπρεπε να κατευθύνεται σε: (α) στεγαστικά και δάνεια επαγγελματικής στέγης, 4ετούς τουλάχιστον διάρκειας, (β) επενδύσεις σε μετοχές και ομόλογα βιομηχανικών, τουριστικών, εξαγωγικών και μεταλλευτικών επιχειρήσεων του ιδιωτικού τομέα, (γ) μεσομακροπρόθεσμα δάνεια προς όσους ενδιαφέρονταν να συμμετάσχουν στο μετοχικό κεφάλαιο των παραπάνω επιχειρήσεων και (δ) δανεισμό των επενδυτικών τραπεζών.

Το αντίστοιχο ποσοστό για μικρές τράπεζες ήταν της τάξης του 5%. Επιπρόσθετα, η σχετική «οδηγία» της Κεντρικής Τράπεζας αφ' ενός μεν απέκλειε τα αμοιβαία κεφάλαια από τις επενδυτικές επιλογές των τραπεζών και αφ'

Πίνακας 1. Υποχρεωτικές χορηγήσεις ελληνικών εμπορικών τραπεζών.

ΒΑΣΗ ΥΠΟΛΟΓ.	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΒΑΣΗΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ	ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΣ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΥ	ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ	
Α	Ιδιωτικές καταθέσεις + Καταθέσεις δημόσιου + Καταθέσεις δημόσιων επιχειρήσεων+ Καταθέσεις ειδικών πιστωτικών ιδρυμάτων	Α.1	Μεγάλες Τράπεζες: Α * 0,15	1	- Μακροπρόθεσμα στεγαστικά δάνεια και δάνεια επαγγελματικής στέγης - Μετοχές και ομολογίες βιομηχανικών, εξαγωγικών τουριστικών και μεταλλευτικών επιχειρήσεων - Μεσομακροπρόθεσμα δάνεια σε όσους πρόκειται να επενδύσουν στις παραπάνω επιχειρήσεις - Επενδυτικές Τράπεζες
				2	Υποχρεωτική κατάθεση στην Τ. Ελλάδος
				3	Ομόλογα του Δημοσίου με την έγκριση των αρχών
Β	Λογαριασμοί όψεως Λογαριασμοί ειδικών πιστωτικών οργανισμών ΜΟΝΟ ΔΡΑΧΜΙΚΕΣ ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ	Α.2	Α * 0,1	1	Χρηματοδότηση βιοτεχνίας
				2	Υποχρεωτική κατάθεση στην Τ. Ελλάδος
				3	Χρηματοδότηση μέσω διαπραγμαζικής αγοράς σε άλλη τράπεζα που επιθυμεί να χρηματοδοτήσει βιοτεχνία
				1	Α. Δάνεια σε δημόσιες επιχειρήσεις Β. Επένδυση σε ομολογίες δημοσίων επιχειρήσεων
Β	Καταθέσεις σε συνάλλαγμα που υποχρεωτικά μεταφέρονται στην Τ. Ελλάδος + Καταθέσεις της Τ. Ελλάδος	Α.3	Β * 0,105	2	Υποχρεωτική κατάθεση στην Τ. Ελλάδος
				1	Χρηματοδότηση προβληματικών επιχειρήσεων
		Α.4	Β * 0,01	2	Υποχρεωτική κατάθεση στην Τ. Ελλάδος

Πηγή: Σουμπενιώτης (1991).

ετέρου προέβλεπε ότι σε περίπτωση «μη συμμόρφωσης», το τραπεζικό ίδρυμα θα έπρεπε να καταθέσει ποσό ίσο με την υπολειπόμενη διαφορά σε έντοκο λογαριασμό της Τραπεζικής Ελλάδος, ή, με την έγκριση των αρχών, να επενδύσει σε ομόλογα του δημοσίου. Το χρονικό των *υποχρεωτικών χορηγήσεων για τη χρηματοδότηση της Βιομηχανίας και των Επενδύσεων* καταγράφεται στο πίνακα 2. Σύμφωνα με σχετική μελέτη (Λώλος 1988), η πραγματική χρηματοδότηση των παραγωγικών επενδύσεων κατά τη χρονική περίοδο 1968-1987 υπολείπεται της αναμενόμενης βάσης του περιορισμού.

A.2 Υποχρεωτικές χορηγήσεις για τη χρηματοδότηση της Βιοτεχνίας

Από το 1966 ως το 1993 τμήμα των νέων συνολικών δραχμικών καταθέσεων κάθε τράπεζας (με έτος βάσης το 1965), υποχρεωτικά έπρεπε να διατεθεί σε χρηματοδότηση της βιοτεχνίας. Αρχικά, το υποχρεωτικό ποσοστό ήταν διαφορετικό μεταξύ μεγάλων και μικρών τραπεζών αλλά από το 1980 διαμορφώθηκε στο ενιαίο επίπεδο του 10%. Σε περίπτωση μη συμμόρφωσης, οι εμπορικές τράπεζες ήταν υποχρεωμένες να καταθέσουν το ποσό της διαφοράς σε έντοκο λογαριασμό στην Τράπεζα της Ελλάδος. Το «απολαμβανόμενο» επιτόκιο, παρά το γεγονός ότι μεταβλήθηκε αρκετές φορές κατά τη διάρκεια του προαναφερθέντος χρονικού διαστήματος, εντούτοις παρέμεινε σταθερά σε επίπεδα χαμηλότερα του πληθωρισμού. Σύμφωνα με βιβλιογραφικά δεδομένα, κατά την περίοδο 1975-1984, η πραγματική χρηματοδότηση της βιοτεχνίας άλλοτε υπερβαίνει και άλλοτε υπολείπεται της αναμενόμενης.

Σε αντίθεση με τον προηγούμενο περιορισμό, δεν επιτρεπόταν η εναλλακτική επένδυση σε τίτλους του δημοσίου. Επιτρεπόταν όμως η μεταφορά της διαφοράς σε κάποια άλλη τράπεζα κατόπιν συμφωνίας (διατραπεζική πράξη) ώστε η δεύτερη να έχει τελικά αυξημένο ποσοστό χρηματοδότησης της βιοτεχνίας σε σχέση με τα επιβαλλόμενα ποσοστά. *Ο παραπάνω περιορισμός καταργήθηκε το 1993.* Το χρονικό των υποχρεωτικών χορηγήσεων για τη χρηματοδότηση της Βιοτεχνίας από το 1975 μέχρι το 1988 καταγράφεται στο πίνακα 3.

Πίνακας 2. Χρονικό υποχρεωτικών χορηγήσεων στη βιομηχανία.

Ημερομηνία Μετατροπής της Ρύθμισης	Υποχρεωτικό Ποσοστό	Ρύθμιση Επιτοκίου	Σχετική Απόφαση
Σεπτέμβριος 1968	15% ⁽¹⁾	2%	ΝΕ 1509/14.9.68
Μάρτιος 1971	15% ⁽¹⁾	3%	Μ.Δ
Σεπτέμβριος 1975	15% ⁽¹⁾	5%	Μ.Δ
Ιούνιος 1978	15% ⁽¹⁾	7%	Μ.Δ
Μάρτιος 1979	15% ⁽¹⁾	11%	Μ.Δ
Ιανουάριος 1981	15% ⁽²⁾	11%	ΠΔ 298/22.1.81
Ιανουάριος 1984	15%	12.5% ⁽³⁾	ΠΔ 441/21.1.85
Ιανουάριος 1986	15% ⁽⁴⁾	12.5% ⁽³⁾	ΠΔ 672/17.1.86
Απρίλιος 1986	16% ⁽⁵⁾	12.5% ⁽³⁾	ΠΔ 794/10.6.86
Ιούνιος 1986	17% ⁽⁵⁾	12.5% ⁽³⁾	Μ.Δ
Οκτώβριος 1986	18,5% ⁽⁶⁾	12.5% ⁽³⁾	ΠΔ 878/21.11.86
Οκτώβριος 1986	19,5% ⁽⁷⁾	12.5% ⁽³⁾	ΠΔ 901/11.12.86
Ιούλιος 1987	καταργείται ⁽⁸⁾	---	ΠΔ 1089/29.6.87
<p>(1) το υποχρεωτικό ποσοστό ανερχόταν στο 5% για τις τράπεζες όπου οι συνολικές καταθέσεις και ανακαταθέσεις σε δραχμές και συνάλλαγμα δεν υπερέβαιναν τα 2.000 εκατομμύρια.</p> <p>(2) Το ποσοστό ισχύει και για τις ξένες τράπεζες που λειτουργούσαν στην Ελλάδα.</p> <p>(3) Καταγράφεται αναδρομική αύξηση επιτοκίου την 21.1.1985.</p> <p>(4) Οι τράπεζες έχουν τη δυνατότητα να επενδύουν από τα αδιάθετα υπόλοιπα αυτής της υποχρέωσης σε έντοκα γραμμάτια του ελληνικού δημοσίου μέχρι το 4% των καταθέσεων.</p> <p>(5) Το ποσό που αντιστοιχεί στο επιπλέον από το 15% ποσοστό υποχρεωτικής χορήγησης μπορεί να διατεθεί για τη χρηματοδότηση δημοσίων επιχειρήσεων και οργανισμών.</p> <p>(6) Το ποσό που αντιστοιχεί στο επιπλέον από το 15% ποσοστό υποχρεωτικής χορήγησης διατίθεται αποκλειστικά για τη χρηματοδότηση δημοσίων επιχειρήσεων και οργανισμών.</p> <p>(7) Το ποσό που αντιστοιχεί στο επιπλέον από το 15% ποσοστό υποχρεωτικής χορήγησης διατίθεται αποκλειστικά για τη χρηματοδότηση δημοσίων επιχειρήσεων και οργανισμών.</p> <p>(8) Από τον Αύγουστο του 1987 έως το Δεκέμβριο του ιδίου έτους αποδεδμεύθηκαν σταδιακά όλα τα αδιάθετα τότε κεφάλαια</p>			

Πηγή: Σαράντης Λώλος 1988, Σουμπενιώτης 1991.

Πίνακας 3. Χρονικό υποχρεωτικών χορηγήσεων στη βιοτεχνία.

Ημερομηνία Μετατροπής της Ρύθμισης	Υποχρεωτικό Ποσοστό	Ρύθμιση Επιτοκίου	Σχετική Απόφαση
Μάρτιος 1975	6% ⁽¹⁾	5% - 3%	
Απρίλιος 1978	6% ⁽¹⁾	5% - 3%	ΝΕ 197/3.4.78
Ιούνιος 1978	6% ⁽¹⁾	7% - 5%	ΝΕ 206/17.6.78
Ιούνιος 1979	6% ⁽¹⁾	7% - 5%	ΥΠΙ 212/17.7.79
Αύγουστος 1979	6% ⁽¹⁾	9% - 7%	ΝΕ 245/21.8.79
Ιούλιος 1980	6%	9% - 7%	ΝΕ 275/21.6.80
Σεπτέμβριος 1980	7% ⁽²⁾	9% - 7%	ΝΕ 282/14.8.80
Ιούνιος 1981	7%	6% - 4%	ΝΕ 314/4.6.81
Ιανουάριος 1982	8%	6% - 4%	ΝΕ 348/19.1.82
Ιούνιος 1983	9% ⁽³⁾	6% - 4%	ΕΝΠΘ 66/21.6.83
Μάιος 1984	10% ⁽⁴⁾	6% - 4%	ΠΔ 358/7.5.84
Φεβρουάριος 1986	10%	8.5% ⁽⁵⁾ - 4%	ΠΔ 704/25.2.86
Ιανουάριος 1988	10%	12.5% ⁽⁵⁾	ΠΔ 1218/30.12.87
Ιανουάριος 1992	8%		Μ.Δ
Ιούλιος 1992	7%		Μ.Δ
Σεπτέμβριος 1992	6,5%		Μ.Δ
Νοέμβριος 1992	5%		Μ.Δ
Μάρτιος 1993	2,5%		Μ.Δ
Ιούλιος 1993	καταργήθηκε ⁽⁶⁾	-----	Μ.Δ

(1) το ποσοστό ανέρχεται στο 4% για τις τράπεζες που η αύξηση των καταθέσεων φθάνει τα 2.000 εκατομμύρια από 1.1.1966

(2) η αύξηση πραγματοποιήθηκε σε 4 μηνιαίες δόσεις από Σεπτέμβριο του 1980

(3) η αύξηση πραγματοποιήθηκε σε 3 μηνιαίες δόσεις από Ιούνιο του 1983

(4) η αύξηση πραγματοποιήθηκε σε 2 μηνιαίες δόσεις από Μάιο του 1984

(5) αναδρομικά από 1.1.1985

(6) Ακόμα και μετά το μηδενισμό του ποσοστού επί των νέων καταθέσεων διατηρήθηκε η υποχρέωση για ανακύκλωση του υφισταμένου, τότε, δεσμευμένου κεφαλαίου σε νέα δάνεια.

Πηγή: Σαράντης Λώλος 1988, Σουμπενιώτης 1991.

A.3 Υποχρεωτικές χορηγήσεις για τη χρηματοδότηση δημοσίων επιχειρήσεων

Οι εμπορικές τράπεζες από το 1981 ήταν υποχρεωμένες να διαθέσουν τμήμα των ιδιωτικών τους καταθέσεων σε δραχμές και σε συνάλλαγμα για άμεση χρηματοδότηση δημοσίων επιχειρήσεων. Εναλλακτικά, οι τράπεζες είχαν το δικαίωμα να επενδύσουν σε ομόλογα των παραπάνω επιχειρήσεων, εκδοθέντα όμως μετά το 1981. Το επιτόκιο της εν λόγω χρηματοδότησης καθοριζόταν ελεύθερα μεταξύ των τραπεζών και των επιχειρήσεων. Επιπρόσθετα, οριζόταν ότι τα ποσά που θα χρησιμοποιούνταν για την εξυπηρέτηση αυτού του περιορισμού δεν θα συνυπολογίζονταν ούτε στο ποσοστό δεσμεύσεων επί των υποχρεώσεων των τραπεζών ούτε στο μηχανισμό δεσμεύσεων - αποδεσμεύσεων. Σε περίπτωση «μη συμμόρφωσης», το τραπεζικό ίδρυμα θα έπρεπε να καταθέσει ποσό ίσο με την υπολειπόμενη διαφορά σε έντοκο λογαριασμό της Τραπέζης Ελλάδος, με επιτόκιο ίσο με αυτό των μη υποχρεωτικών προθεσμιακών καταθέσεων των τραπεζών. Η υποχρέωση χρηματοδότησης δημόσιων επιχειρήσεων και οργανισμών καταργήθηκε από 1.1.1994 ενώ το χρονικό αυτό του περιορισμού καταγράφεται στον πίνακα 4. Όπως έχει ήδη καταδειχθεί (Λώλος 1988), η προβλεπόμενη χρηματοδότηση των δημοσίων επιχειρήσεων ερμηνεύει ικανοποιητικά την πραγματική χρηματοδότηση μέχρι τα μέσα του 1983 αλλά υπολείπεται αυτής για το υπόλοιπο χρονικό διάστημα.

A.4 Υποχρεωτικές χορηγήσεις για τη χρηματοδότηση προβληματικών επιχειρήσεων

Η υποχρέωση χρηματοδότησης των προβληματικών ή υπερχρεωμένων επιχειρήσεων εφαρμόστηκε για πρώτη φορά τον Ιανουάριο του 1982 με βάση δεδομένα του 1981 (ΝΕ 348/19.1.82) και καταργήθηκε στις 31.12.85 (ΠΔ 650/30.12.85). Στο πλαίσιο αυτού του περιορισμού, οι τράπεζες ήταν υποχρεωμένες να διαθέτουν το 1% των συνολικών ιδιωτικών τους καταθέσεων σε δραχμές και συνάλλαγμα όπως και των καταθέσεων των δημοσίων οργανισμών και επιχειρήσεων (εξαιρουμένων των λογαριασμών ταμειακής διαχείρισης και των καταθέσεων Ταχυδρομικού Ταμειυτηρίου και Ταμείου Παρακαταθηκών και Δανείων) για χρηματοδότηση προ-

Πίνακας 4: Υποχρεωτική χρηματοδότηση δημοσίων επιχ/σεων.

Ημερομηνία Μετατροπής της Ρύθμισης	Υποχρεωτικό Ποσοστό	Ρύθμιση Επιτοκίου	Σχετική Αλόφαση
Αύγουστος 1981	0.5%	Προαιρετικών προθεσμιακών καταθέσεων	-----
Σεπτέμβριος 1981	1%		-----
Οκτώβριος 1981	1,5%		-----
Νοέμβριος 1981	2%		-----
Δεκέμβριος 1982	2,5%		ΥΠ 285/27.11.81
Ιούνιος 1984 ⁽¹⁾	3.5%	16%	ΠΔ 380/13.7.84
Φεβρουάριος 1985	3,5%	12,5%	ΠΔ 441/21.1.85
Ιούνιος 1987	3,5% ⁽²⁾	12.5%	ΠΔ 1089/29.6.87
Ιούλιος 1987	4,5%	Μ.Δ	Μ.Δ
Σεπτέμβριος 1987	10%	Μ.Δ	Μ.Δ
Νοέμβριος 1987	10,5%	Μ.Δ	Μ.Δ
Απρίλιος 1990	9,5%	Μ.Δ	Μ.Δ
Μάιος 1990	9%	Μ.Δ	Μ.Δ
Νοέμβριος 1990	6%	Μ.Δ	Μ.Δ
Ιανουάριος 1991	3%	Μ.Δ	Μ.Δ
Απρίλιος 1991	0% ⁽³⁾	Μ.Δ	Μ.Δ
Ιανουάριος 1994	καταργήθηκε	-----	Μ.Δ

(1) Τα αδιάθετα ποσά που προέκυψαν επί των υπολοίπων του Ιουνίου του 1984 κατατίθενται στην Τράπεζα της Ελλάδος σε δύο ισόποσες δόσεις τον Ιούλιο και τον Αύγουστο του ίδιου έτους. Η αύξηση πραγματοποιήθηκε σε 4 μηνιαίες δόσεις από Σεπτέμβριο του 1980.

(2) Από τον Ιούνιο του 1986 οι δημόσιες επιχειρήσεις χρηματοδοτούνται με 3,5% από την παραπάνω υποχρέωση και με 2% από την υποχρέωση για χρηματοδότηση παραγωγικών επενδύσεων, ήτοι συνολικά με 5,5%. Η εν λόγω συνολική χρηματοδότηση αυξήθηκε σε 8% τον Οκτώβριο του 1986 και σε 10,5% τον Ιούνιο του 1987.

(3) Από 4/1991 μηδενίζεται μεν το ποσοστό των νέων καταθέσεων που πρέπει υποχρεωτικά να χρηματοδοτήσουν δημόσιες επιχειρήσεις αλλά οι τράπεζες είναι υποχρεωμένες να ανανεώνουν τα εξοφλούμενα σχετικά δάνεια και από 12/1992 να χορηγούν νέα εφόσον αυτά προορίζονται για εξόφληση οφειλών προς ασφαλιστικούς οργανισμούς.

Πηγή: Σαράντης Λώλος 1988, Σουμπενιώτης 1991.

βληματικών επιχειρήσεων. Σε περίπτωση παρέκκλισης, οι τράπεζες ήταν υποχρεωμένες να καταθέτουν τη διαφορά σε έντοκο λογαριασμό της Τράπεζας της Ελλάδος. Οι σχετικοί υπολογισμοί γινόταν στο τέλος κάθε μήνα. Σύμφωνα με τα ευρήματα σχετικής μελέτης (Λώλος 1988), το προβλεπόμενο σε απόλυτους αριθμούς ύψος χρηματοδότησης ήταν της τάξης των 4-5 δισεκ. δρχ το πρώτο εξάμηνο του 1982 και σταδιακά αυξήθηκε στα 12-13 δισεκ. δρχ στα τέλη του 1984 προφανώς λόγω ανάλογης αύξησης στα μεγέθη της βάσης υπολογισμού.

Επιπροσθέτως, και όπως επισημαίνεται στην ίδια μελέτη, η πραγματική χρηματοδότηση διαμορφώνεται μεν στο ίδιο περίπου ύψος με την προβλεπόμενη στην αρχή του 1982 αλλά αμέσως μετά μεγεθύνεται με υψηλότερους ρυθμούς καταλήγοντας στο επίπεδο των 25 δισεκ. δρχ στα τέλη του 1984. Το γεγονός αυτό, αφενός μεν αποκαλύπτει την απόφαση ορισμένων ιδρυμάτων να χρηματοδοτήσουν τις προβληματικές επιχειρήσεις με ποσοστό πολλαπλάσιο από το υποχρεωτικό και αφ' ετέρου υπογραμμίζει την αυτονόητη διαπίστωση ότι και αυτός ο περιορισμός τελικά παραβιάστηκε από τις τράπεζες.

Α.5 Υποχρεωτικές χορηγήσεις για τη χρηματοδότηση δραστηριοτήτων παραγωγής και διάθεσης οπωροκηπευτικών προϊόντων (βλέπε πίνακα 5).

Οι εμπορικές τράπεζες ήταν υποχρεωμένες να καταθέσουν σε έντοκο λογαριασμό της Τραπέζης Ελλάδος ένα ορισμένο ποσοστό του υπολοίπου της 30.6.1983 των συνολικών ιδιωτικών της καταθέσεων σε δραχμές και συνάλλαγμα και των καταθέσεων των δημοσίων οργανισμών και επιχειρήσεων (εξαιρουμένων των λογαριασμών ταμειακής διαχείρισης και των καταθέσεων Ταχυδρομικού Ταμειυτηρίου και Ταμείου Παρακαταθηκών και Δανείων) το οποίο θα χρηματοδοτούσε γεωργικές, βιομηχανικές και βιοτεχνικές επιχειρήσεις για την αγορά, παραγωγή και διάθεση οπωροκηπευτικών προϊόντων (ΠΔ 1226/3.6.83) και φορέων εξαγωγής νωπών οπωροκηπευτικών (ΠΔ 242/14.7.83). Σύμφωνα με τις σχετικές «οδηγίες», σε περιπτώσεις κατά τις οποίες οι χορηγήσεις ήταν υψηλότερες των υποχρεωτικών δεσμεύσεων, οι εμπορικές τράπεζες είχαν τη δυνατότητα αναχρηματοδότησης

Πίνακας 5. Υποχρεωτική χρηματοδότηση οπωροκηπευτικών.

Ημερομηνία Μετατροπής της Ρύθμισης	Υποχρεωτικό Ποσοστό	Επιτόκιο	Ύψους Αναχρηματοδότησης	Σχετική Απόφαση
Ιούνιος 1983	0.5%	14,5%	50%	ΠΔ 226/ 3.6.83
Ιούνιος 1983	0,75%	14,5%	100% ⁽¹⁾	ΠΔ 242/ 14.7.83
Οκτώβριος 1984	0,5%	14,5%	100%	ΕΝΠΘ 174/ 20.8.84
Δεκέμβριος 1985	καταργείται			ΠΔ 650/ 30.12.85

(1) στο καθεστώς της αναχρηματοδότησης εμπίπτουν και οι χορηγήσεις προς εταιρίες/φορείς εξαγωγής νωπών προϊόντων.

Πηγή: Σαράντης Λώλος 1988, Σουμπενιώτης 1991.

από την Τράπεζα της Ελλάδος μέχρι ποσοστού 100% των χορηγήσεων. Οι διαπιστωμένες αποκλίσεις μεταξύ πραγματικών και προβλεπόμενων μεγεθών θεωρούνται αμελητέες.

Β. Μέγιστα πιστωτικά όρια (βλέπε Πίνακα 6)***B.1 Μέγιστο πιστωτικό όριο σε μακροπρόθεσμα δάνεια***

Το χαρτοφυλάκιο μακροπρόθεσμων δανείων μιας εμπορικής τράπεζας δεν μπορούσε να ξεπεράσει το 25% του αθροίσματος των στοιχείων παθητικού: (α) ιδιωτικές καταθέσεις, (β) καταθέσεις δημοσίων επιχειρήσεων και οργανισμών και (γ) καταθέσεις των ειδικών πιστωτικών οργανισμών σε δραχμές και σε συνάλλαγμα συναθροισμένου και του 25% όλων των προθεσμιακών και των υπό προειδοποίηση καταθέσεων ταμειυτηρίου, καθώς και των κεφαλαίων προερχομένων από μακροπρόθεσμο δανεισμό. Το εν λόγω υποχρεωτικό ποσοστό περιοριζόταν στο 10% για τις μικρές τράπεζες.

B.2 Μέγιστο όριο κατοχής μετοχών βιομηχανικών, μεταλλευτικών εξαγωγικών και τουριστικών επιχειρήσεων

Η αξία τέτοιων μετοχών στη κατοχή μιας τράπεζας δεν μπορούσε να ξεπεράσει το 5% του συνόλου των ιδιωτικών καταθέσεων και των καταθέσεων των δημοσίων οργανισμών και επιχειρήσεων. Οι εμπορικές τράπεζες ήταν υποχρεωμέ-

Πίνακας 6. Μέγιστα ποσοτικά όρια ελληνικών εμπορικών τραπεζών.

ΒΑΣΗ ΥΠΟΛ.	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΒΑΣΗΣ.	ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΣ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΥ	ΕΙΔΟΣ ΧΑΡΤΟΦΥΛΑΚΙΟΥ
Γ_1	Καταθέσεις δημόσιων επιχειρήσεων + Καταθέσεις δημοσίου + Καταθέσεις ειδικών πιστωτικών οργανισμών	B.1	<u>Μικρές Τράπεζες</u> $B.1 < \Gamma_1 * 0,1 + \Gamma_2$ <u>Μεγάλες Τράπεζες</u> $B.1 < \Gamma_1 * 0,25 + \Gamma_2$	1 Μακροπρόθεσμος δανεισμός
Γ_2	25% προθεσμιακών καταθέσεων + 25% αποταμιευτικών καταθέσεων με προειδοποίηση + οποιοδήποτε κεφάλαιο από μακροπρόθεσμο δανεισμό	B.2	$B.2 < \Gamma_1 * 0,05$	1 Επένδυση σε μετοχές μεταλλευτικών, εξαγωγικών, τουριστικών ή βιομηχανικών επιχειρήσεων 2 Δανεισμός σε επενδυτική τράπεζα που ενδιαφέρεται να επενδύσει σε τέτοιες μετοχές, μέσω διαπραγμάτευξης
Γ_1	Γ_1	B.3	$B.3 < \Gamma_1 * 0,15$	1 Επένδυση σε ομολογίες του Δημοσίου και των ΔΕΗ, ΟΤΕ

Πηγή: Σουμπενιώτης (1991).

νες να επαναδιοχετεύουν σταδιακά τις μετοχές αυτές του χαρτοφυλακίου τους στην αγορά προκειμένου να ενισχυθεί η κεφαλαιαγορά έτσι ώστε να αποκτήσουν τα περιθώρια επένδυσης σε νέες επιχειρήσεις. Η παραπάνω επένδυση ήταν απαγορευμένη για μικρές τράπεζες.

B.3 Μέγιστο όριο επένδυσης σε ομολογίες του Δημοσίου και της ΔΕΗ και του ΟΤΕ

Οι εμπορικές τράπεζες δεν μπορούσαν να επενδύσουν περισσότερο από 15% του συνόλου των καταθέσεων τους σε δραχμές και σε συνάλλαγμα σε ομολογίες του Δημοσίου της ΔΕΗ και του ΟΤΕ. Οι επενδύσεις σε δευτερογενή προϊόντα του Χρηματιστηρίου Αθηνών απαγορευόταν, καθώς και γενικά η επένδυση σε ακίνητα, ενώ επιτρεπόταν η επένδυση σε δευτερογενή χρηματοοικονομικά προϊόντα βιομηχανικών, μεταλλευτικών εξαγωγικών και τουριστικών επιχειρήσεων με την προϋπόθεση ότι τα κεφάλαια που θα χρησιμοποιούνταν θα προέρχονταν από πώληση άλλων παρόμοιων προϊόντων ή ακινήτων στην ιδιοκτησία των τραπεζών.

Γ. Υποχρεωτικές δεσμεύσεις επί στοιχείων του παθητικού

Εκτός από τους παραπάνω στους παραπάνω περιορισμούς, οι Εμπορικές τράπεζες από το 1972 ήταν υποχρεωμένες να διατηρούν συγκεκριμένα ποσοστά επί των στοιχείων του παθητικού τους είτε σε τοκοφόρους λογαριασμούς της Τραπέζης Ελλάδος είτε σε έντοκα γραμμάτια ή ομόλογα του Ελληνικού Δημοσίου και ομολογίες Δημοσίων επιχειρήσεων. Η δομή των δεσμεύσεων περιγράφεται αναλυτικά στον πίνακα 7.

Γ.1 Υποχρεωτικές καταθέσεις στη Τράπεζα της Ελλάδος.

Οι τράπεζες ήταν υποχρεωμένες να καταθέτουν σε έντοκο λογαριασμό της Τραπέζας της Ελλάδος: (α) το 4,5% των ειδικών προθεσμιακών δραχμικών καταθέσεων φυσικών και νομικών προσώπων ιδιωτικού δικαίου που έχουν υπερδωδεκαετή διάρκεια (ίσχυσε μέχρι το 1987) και (β) το 6,5% των ιδιωτικών δραχμικών καταθέσεων (πλην των παραπάνω) όπως επίσης και των υποχρεωτικά εκχωρητέων στην κεντρική τράπεζα καταθέσεων τους σε ξένο νόμισμα και τέ-

Πίνακας 7. Υποχρεωτικές δεσμεύσεις και ποσοτώσεις επενδυτικών προϊόντων επί στοιχείων του παθητικού.

ΒΑΣΗ ΥΠΟΛΟΠΙΣΜΟΥ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΒΑΣΗΣ	ΔΕΣΜΕΥΣΗ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΕΣΜΕΥΣΗΣ	ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΔΕΣΜΕΥΣΗΣ
E	Ειδικές προθεσμιακές καταθέσεις (φυσικών προσώπων και νομικών προσώπων ιδιωτικού δικαίου) σε δραχμές που έχουν υπερδωδεκαετή διάρκεια	Γ.1.α	E * 0,045	Κατάθεση σε έντοκο λογαριασμό στην Τράπεζα της Ελλάδος
Z	Ιδιωτικές καταθέσεις σε δραχμές Υποχρεωτικά εκχωρητές στην Τράπεζα της Ελλάδος καταθέσεις σε συναλλαγμα Καταθέσεις της Τράπεζας Ελλάδος.	Γ.1.β	Z * 0,065	Κατάθεση σε έντοκο λογαριασμό στην Τράπεζα της Ελλάδος
H	Ιδιωτικές καταθέσεις σε δραχμές όψεως, ταμειυτηρίου (πλην των υπο προειδοποίη- ση) και δεσμευμένων καθώς και 4% επί των ιδιωτικών καταθέσεων προθεσμίας, και ταμειυτηρίου υπό προειδοποίηση. Υποχρεωτικά εκχωρητές στην Τράπεζα της Ελλάδος καταθέσεις σε συναλλαγμα Καταθέσεις της Τράπεζας Ελλάδος	Γ.2	H * 0,38	Επένδυση σε: α. Ομόλογα του Δημοσίου β. Ομολογίες δημόσιων επιχειρήσεων γ. Ομολογίες του Δημοσίου H * 0,055 < β + γ < H * 0,12

Πηγή: Σουμπενιώτης (1991).

λος των καταθέσεων της τράπεζας της Ελλάδος σε αυτές. Τα παραπάνω ποσοστά μεταβλήθηκαν με το πέρασμα του χρόνου (βλέπε πίνακα 8) ενώ ο υπολογισμός της συνεπαγόμενης υποχρέωσης γινόταν από την Κεντρική Τράπεζα κάθε 10 ημέρες για τις μεγάλες τράπεζες και κάθε μήνα για τις μικρές. Η βάση υπολογισμού των υποχρεωτικών δεσμεύσεων και το ποσοστό δέσμευσης άλλαξε αρκετές φορές κατά την περίοδο εφαρμογής και κάτι που περιγράφεται αναλυτικά στον πίνακα 8. Σύμφωνα με διαθέσιμα στη βιβλιογραφία δεδομένα, η πραγματική δέσμευση ήταν σημαντικά χαμηλότερη της αναμενόμενης μέχρι και τα τέλη του 1978, ενώ από αυτό το χρονικό σημείο και μετά, η υστέρηση της πραγματικής έναντι της αναμενόμενης δέσμευσης κατά μέσο όρο αγγίζει τις 0.6 ποσοστιαίες μονάδες.

Γ.2 Υποχρεωτικές επενδύσεις σε έντοκα γραμμάτια Ελληνικού Δημοσίου

Από τον Ιανουάριο του 1973, οι τράπεζες ήταν υποχρεωμένες να επενδύουν το 38% (το συγκεκριμένο ποσοστό ίσχυσε από Αύγουστο 1984) του συνόλου των ιδιωτικών καταθέσεων σε δραχμές, των υποχρεωτικά εκχωρητέων στην Τράπεζα της Ελλάδος καταθέσεων σε συνάλλαγμα και των καταθέσεων σε αυτές της κεντρικής τράπεζας σε έντοκα γραμμάτια του Ελληνικού Δημοσίου, σε ομόλογα (μικρής και μεγάλης διάρκειας) του δημοσίου και σε ομόλογα δημοσίων επιχειρήσεων. Τουλάχιστον 5,5% και όχι περισσότερο από το 12% έπρεπε να επενδύεται σε μακροπρόθεσμα ομόλογα του δημοσίου και των δημόσιων επιχειρήσεων (ΝΕ 143/15.12.76). Ο ακριβής υπολογισμός των υποχρεώσεων γινόταν από τη Τράπεζα της Ελλάδος. Η προεξόφληση αυτών των τίτλων από τις εμπορικές τράπεζες απαγορευόταν.

Η δέσμευση αυτή καταργήθηκε τον Μάιο του 1993 ενώ τα υφιστάμενα από το παρελθόν υπόλοιπα εντόκων μηδενίζονται τον 6/1994 καθώς αίρεται οριστικά η υποχρέωση των τραπεζών να τα ανανεώνουν. Σύμφωνα με τα δεδομένα ανάλογων μελετών στη βιβλιογραφία, η εν λόγω προβλεπόμενη δέσμευση υπερεκτιμά ελαφρά την πραγματοποιηθείσα για όλη τη διάρκεια της περιόδου και αυτό κυρίως οφείλεται σε σφάλματα υπολογισμού και στο σταδιακό τρόπο εφαρμογής/προσαρμογής των ιδρυμάτων στις αλλαγές των πιστωτικών κανόνων.

Πίνακας 8. Δεσμεύσεις επί στοιχείων του παθητικού.

Ημερομηνία Μετατροπής	Υποχρεωτικό Ποσοστό	Επιτόκιο	Βάση υπολογισμού δέσμευσης	Σχετική Απόφαση
1972	7%	7,5% ⁽²⁾	B1 ⁽¹⁾	NE 50/5.6.75
Ιούνιος 1975	7%	7,5%	B1 ⁽¹⁾	NE 143/15.12.76
Φεβρουάριος 1978	7%	9,5%	B1 ⁽¹⁾	NE 206/17.6.79
Σεπτέμβριος 1979	7%	13,5% ⁽³⁾	B1 ⁽¹⁾	NE 245/21.8.79
Δεκέμβριος 1979	7%	13,5%	B1 ⁽¹⁾	NE 254/28.11.79
Ιούλιος 1980	7%	13,5%	B2 ⁽⁴⁾	NE 275/21.6.80
Ιανουάριος 1984	---	15,5% ⁽⁵⁾	B2 ⁽⁴⁾	Π.Δ. 441/21.1.85
Οκτώβριος 1985	6%	15,5%	B3 ⁽⁶⁾	Π.Δ. 901/11.12.86
Ιανουάριος 1987	6,5%	15,5%	B4 ⁽⁷⁾	Π.Δ. 932/26.1.87
Ιούνιος 1987	6,5%	14%	B4 ⁽⁷⁾	Π.Δ. 1090/29.6.87
Οκτώβριος 1987	7,5%	14% ⁽⁸⁾	B4 ⁽⁷⁾	Π.Δ. 1160/8.10.87
Ιανουάριος 1988	7,5%	12,5%	B4 ⁽⁷⁾	Π.Δ. 1218/30.12.87
Ιούνιος 1988	8%	12,5%	B4 ⁽⁷⁾	Π.Δ. 1319/27.6.88
Ιανουάριος 1992	9%	Μ.Δ.	B5 ⁽⁹⁾	Μ.Δ.
Ιούλιος 1993	9%	Μ.Δ.	B6 ⁽¹⁰⁾	Μ.Δ.
Μάιος 1994	9%	Μ.Δ.	B7 ⁽¹¹⁾	Μ.Δ.
Ιούλιος 1995	11%	Μ.Δ.	B8 ⁽¹²⁾	Μ.Δ.
Ιούνιος 1996	12%	Μ.Δ.	B8 ⁽¹²⁾	Μ.Δ.
Ιούλιος 1997	12%	Μ.Δ.	B9 ⁽¹³⁾	Μ.Δ.
Ιούνιος 2000	2% ⁽¹⁴⁾	Μ.Δ.	B9 ⁽¹³⁾	Μ.Δ.

(1) Σύνολο Ιδιωτικών καταθέσεων σε δρχ. και υποχρεωτικά εκχωρητές στην κεντρική τράπεζα καταθέσεις τους σε ξένο νόμισμα (2) δεν αποδίδεται τόκος για τις δεσμεύσεις επί των λογαριασμών όψεως και δεσμευμένων. (3) Το δραχμικό ισότιμο των καταθέσεων σε συνάλλαγμα είναι άτοκο. (4) προηγούμενη βάση και επιπρόσθετα το 5% των ειδικών προθεσμιακών καταθέσεων. (5) Αναδρομική αύξηση από 21.1.85. (6) η δέσμευση για τις ειδικές προθεσμιακές καταθέσεις γίνεται 4%. (7) η αντικρυστική κατάθεση καταργείται από 31.10.85 ενώ το ποσοστό δέσμευσης επί των ειδικών προθεσμιακών καταθέσεων διαμορφώνεται στο 4,5%. (8) σύμφωνα με το (ΠΔ 1133/1.9.87), από 1.9.87, το 2% της δέσμευσης είναι άτοκο. (9) στη βάση υπολογισμού B5 της δέσμευσης προστίθενται και τα γeros. (10) στη βάση υπολογισμού B6 της δέσμευσης προστίθενται και οι καταθέσεις σε δρχ. και γeros μη κατοίκων της Ελλάδος. (11) στη βάση υπολογισμού B7 της δέσμευσης προστίθενται και το σύνολο των καταθέσεων του δημόσιου τομέα. (12) στη βάση υπολογισμού B8 της δέσμευσης προστίθενται και το σύνολο των γeros του δημόσιου τομέα καθώς και οι καταθέσεις μη κατοίκων σε συνάλλαγμα όπως και οι συμφωνίες διαχείρισης κεφαλαίων μεταξύ τραπεζών και κατοίκων ή μη κατοίκων της χώρας. (13) στη βάση υπολογισμού B9 της δέσμευσης προστίθενται και οι καταθέσεις κατοίκων Ελλάδος σε συνάλλαγμα. (14) προς αποφυγή της υπερβάλλουσας ρευστότητας στην αγορά, οι υπάρχουσες δεσμεύσεις εκείνη τη χρονική περίοδο δεν απελευθερώνονται άμεσα αλλά μετατρέπονται σε προθεσμιακές και εξοφλούνται σταδιακά μέχρι 7.2002.

Πίνακας 9. Υποχρεωτικές επενδύσεις σε έντοκα γραμμάτια.

Ημερομηνία Μετατροπής της Ρύθμισης	Υποχρεωτικό Ποσοστό	Ρύθμιση Επιτοκίου	Σχετική Απόφαση
Ιανουάριο 1973	4-39% ⁽¹⁾	5% - 3%	
Φεβρουάριος 1977	30%	5% - 3%	NE 197/3.4.78
Φεβρουάριος 1979	32%	7% - 5%	NE 206/17.6.78
Οκτώβριος 1979	34%	7% - 5%	ΥΠ 212/17.7.79
Σεπτέμβριος 1980	35%	9% - 7%	NE 245/21.8.79
Νοέμβριος 1980	36%	9% - 7%	NE 275/21.6.80
Ιανουάριο 1981 ⁽²⁾	37%	9% - 7%	NE 282/14.8.80
Αύγουστος 1984	38%	Μ.Δ	Μ.Δ
Δεκέμβριος 1989	39%	Μ.Δ	Μ.Δ
Μάρτιο 1990	40%	Μ.Δ	Μ.Δ
Φεβρουάριος 1991	35% ⁽³⁾	Μ.Δ	Μ.Δ
Ιούλιο 1991	30%	Μ.Δ	Μ.Δ
Φεβρουάριος 1992	25%	Μ.Δ	Μ.Δ
Ιούλιο 1992	20%	Μ.Δ	Μ.Δ
Οκτώβριο 1992	15%	Μ.Δ	Μ.Δ
Μάιος 1993	0%	Μ.Δ	Μ.Δ

(1) μέχρι το 2/1977 οι δεσμεύσεις υπολογίζονται ως ποσοστό (39%) επί των ιδιωτικών καταθέσεων (σε δρχ.) όψεως, ταμειυτηρίου (πλην των υπό προειδοποίηση) και δεσμευμένων καθώς και 4% επί των ιδιωτικών καταθέσεων προθεσμίας και ταμειυτηρίου υπο προειδοποίηση. Για τις τράπεζες που το σύνολο των πάσης φύσεως καταθέσεων και ανακαταθέσεων δεν υπερβαίνει τα 2.000 εκατ. τα ποσοστά ορίζονται σε 28% και 3% αντίστοιχα. (2) από τον Ιανουάριο του 1981, οι επενδύσεις σε ομολογίες δημοσίων επιχειρήσεων που εκδίδονται από 1.1.81 δεν περιλαμβάνονται στον περιορισμό του 5,5% - 12% (Ν.Ε. 236/8.1.85). (3) από 1.2.1991 το ποσοστό υπολογίζεται πάνω στην αύξηση των καταθέσεων.

Πηγή: Σαράντης Λώλος 1988, Σουμπενιώτης 1991.

Γ.3 Αντικρυστική κατάθεση

Από το Μάιο του 1980 οι εμπορικές τράπεζες ήταν υποχρεωμένες να καταθέσουν σε έντοκο λογαριασμό της ΤτΕ το σύνολο των καταθέσεων τους σε δολάρια Η.Π.Α. σε δολάρια Καναδά όπως και σε λίρες Αγγλίας εκτός από το 30% της αύξησης του συνολικού υπολοίπου αυτών των καταθέσεων από 1.5.1980 (ΝΕ 263/21.4.80). Η εν λόγω δέσμευση καταργήθηκε την 31.10.85 (Π.Δ. 550/14.10.85).

Γ.4 Εποχιακές Υποχρεωτικές καταθέσεις

Οι εμπορικές τράπεζες, όταν κατά την άποψη της Νομισματικής Επιτροπής συντρέχουν ειδικοί λόγοι, όπως για παράδειγμα η αυξημένη ρευστότητα του συστήματος, είναι υποχρεωμένες να καταθέσουν σε έντοκο λογαριασμό της ΤτΕ ένα ορισμένο ποσοστό των συνολικών ιδιωτικών καταθέσεων τους σε δρχ. και συνάλλαγμα. Η σχετική δέσμευση της τάξεως του 1–3,5% ίσχυσε από τον Οκτώβριο έως τον Δεκέμβριο του 1976 (ΝΕ 136/1.11.76). Ομοίως, ανάλογη δέσμευση της τάξεως του 1% ίσχυσε από το Νοέμβριο του 1980 ως τον Δεκέμβριο του ιδίου έτους (ΝΕ 289/30.10.80)

Δ. Διοικητικός καθορισμός επιτοκίων

Τα επιτόκια καταθέσεων και χορηγήσεων καθορίζονταν από τις νομισματικές αρχές έτσι ώστε να ενισχύονται οι επιθυμητές οικονομικές δραστηριότητες και η ανάπτυξη της χώρας. Στο πλαίσιο αυτής της λογικής, οι ρυθμίσεις επιδοτούσαν με διάφορους τρόπους τις εξαγωγικές και βιοτεχνικές επιχειρήσεις όπως επίσης και όσες πραγματοποιούσαν μακροπρόθεσμες επενδύσεις ενώ εξασφάλιζαν δυσμενέστερους όρους για τις εισαγωγικές και τις εσωτερικού εμπορίου επιχειρήσεις. Σε γενικές γραμμές, η πολιτική επιτοκίων που εφαρμόστηκε καθόριζε επιτόκια χαμηλότερα του πληθωρισμού, γεγονός που πρακτικά σημαίνει ότι οι καταθέτες επιδοτούσαν τους δανειολήπτες. Επιπρόσθετα θα μπορούσε κανείς να παρατηρήσει ότι ίσχυαν διαφορετικά επιτόκια για διαφορετικούς κλάδους δραστηριότητας αλλά εντός του ιδίου κλάδου καμία διαφοροποίηση ανάλογα με την ποιότητα του εκάστοτε δανειολήπτη δεν επιτρεπόταν. Τέλος σημαντική θεωρείται και η ιδιαιτερότητα που αφορού-

σε την επιβολή μικρότερων επιτοκίων για μακροπρόθεσμο από ότι για βραχυπρόθεσμο δανεισμό.

Παρότι συνήθως οι περιορισμοί στα επιτόκια είχαν τη μορφή ορίων και όχι συγκεκριμένων τιμών, οι τράπεζες αντιμετώπιζαν τα μέγιστα των ορίων ως υποχρεωτικές τιμές που τις εφάρμοζαν αδιακρίτως χωρίς να προσπαθούν μέσω χαμηλότερης «τιμολόγησης» να επιτύχουν υψηλότερους όγκους και αύξηση κερδών. Καθώς μάλιστα το φαινόμενο αυτό δεν μπορεί να αποδοθεί σε ανελαστικότητα της ζήτησης, μπορεί μόνο να αποδοθεί σε κακή διαχείριση, ή αδιαφορία για το οικονομικά βέλτιστο. Ανάλογη ήταν και η διοικητικά καθοριζόμενη πολιτική των προμηθειών. Ειδικότερα, παρατηρούνται σχετικά μειωμένες προμήθειες για τις περιπτώσεις μακροχρόνιου δανεισμού όπως και για αγροτικά και στεγαστικά δάνεια τα οποία απολάμβαναν και χαμηλότερα επιτόκια ενώ για τις μη προνομιούχες κατηγορίες οι προμήθειες ήταν αρκετά υψηλότερες.

Ο εν λόγω διοικητικός καθορισμός των επιτοκίων καταργήθηκε σταδιακά. Ήτοι, το 1987 απελευθερώνονται τα επιτόκια των καταθέσεων προθεσμίας, τον Ιούνιο του 1989 απελευθερώνονται τα επιτόκια των δεσμευμένων των τρεχούμενων και των λογαριασμών όψεως, ενώ τον Μάρτιο του 1993 απελευθερώνεται το ελάχιστο επιτόκιο των καταθέσεων ταμειυτηρίου. Ειδικότερα, αξίζει να σημειωθεί ότι μέχρι το 1984 υπήρχε διοικητικός καθορισμός μέγιστου επιτοκίου για τις καταθέσεις ταμειυτηρίου, από το 1984 έως το 1989 το επιτόκιο καθοριζόταν επακριβώς ενώ από τον Ιούνιο του 1989 καθοριζόταν η ελάχιστη τιμή του εν λόγω επιτοκίου.

Όσον αφορά τα επιτόκια χορηγήσεων θα πρέπει να επισημάνουμε ότι αυτά καθορίζονταν κατά ανώτατο όριο και σε διαφορετικό ύψος ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας μέχρι το έτος 1987. Από το 1987 καθορίζονται ελάχιστα όρια επιτοκίων ανάλογα τα οποία όμως όρια μετά από αρκετές διαφοροποιήσεις τελικά καταργούνται το 1994. Την ίδια χρονική περίοδο καταργούνται και οι περισσότεροι από τους συνοδευτικούς των χορηγήσεων περιορισμούς αναφορικά με τη διάρκεια των δανείων, τον αριθμό των δόσεων, τους επιλέξιμους προς χρηματοδότηση κλάδους, το είδος του ενεχύρου κτλ.

Ε. Σύστημα δεσμεύσεων – αποδεσμεύσεων στις τραπεζικές χορηγήσεις

Το σύστημα εισήχθη το 1966 με στόχο την ενίσχυση της χρηματοδότησης ορισμένων κλάδων οικονομικής δραστηριότητας. Αφορούσε δε την επιβολή «ποινών» σε τραπεζικά ιδρύματα που χρηματοδοτούσαν μη επιθυμητούς κλάδους οικονομικής δραστηριότητας και την παροχή «ανταμοιβών» για τα ιδρύματα που χρηματοδοτούσαν τους υποστηριζόμενους κλάδους. Συγκεκριμένα, οι τράπεζες ήταν υποχρεωμένες να καταθέτουν σε άτοκο λογαριασμό συγκεκριμένο ποσοστό επί του ύψους των χορηγήσεών τους στους μη ευνοούμενους από το σύστημα Δ/Α τομείς της οικονομίας, μειώνοντας ουσιαστικά την απόδοση αυτών των χρηματοδοτήσεων ενώ οι χρηματοδοτήσεις στους επιλεγμένους κλάδους συνοδεύονταν από δωρεάν παροχή κεφαλαίου στις τράπεζες, αυξάνοντας έτσι τις αποδόσεις των σχετικών χρηματοδοτήσεων. Τόσο το μέγεθος της δέσμευσης / αποδέσμευσης, όσο και οι ενταγμένοι στις δύο κατηγορίες κλάδοι αλλάζουν κατά τη διάρκεια εφαρμογής του μέτρου. Οι δεσμεύσεις/αποδεσμεύσεις πραγματοποιούνται στο τέλος κάθε μήνα (ΠΔ 84/31.9.82).

Το βασικό επίτευγμα του παραπάνω μέτρου είναι η ομαλοποίηση των διαφορών στα επιτόκια που αντιμετωπίζουν οι τράπεζες (και καθορίζουν την απόδοση των κεφαλαίων τους) ενώ ταυτόχρονα τα επιτόκια που αντιμετωπίζουν οι δανειολήπτες παραμένουν αμετάβλητα στα επίπεδα που κρίθηκαν επιθυμητά από τις νομισματικές αρχές. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα την ευνοϊκή αντιμετώπιση από τις Τράπεζες αιτημάτων τομέων που είναι επιθυμητό να χρηματοδοτηθούν, ενώ ταυτόχρονα δεν επηρεάζονται μακροοικονομικά χαρακτηριστικά σε σχέση με τους τεθέντες στόχους της κυβέρνησης (ζήτηση δανείων κλπ). Τα παραπάνω γίνονται κατανοητά από τα στοιχεία του επόμενου πίνακα που αφορά σε στοιχεία επιτοκίων και δεσμεύσεων / αποδεσμεύσεων της περιόδου 1974 -1988. Το σύστημα καταργείται στις 31-1-1988.

ΣΤ. Διάφορες άλλες διατάξεις – περιορισμοί

Πέραν των παραπάνω περιορισμών, που είναι και οι σημα-

Πίνακας 10. Δεσμεύσεις/Αποδεσμεύσεις επί των χορηγήσεων. *

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΧΟΡΗΓΗΣΕΩΝ	ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ	ΒΙΟΤΕΧΝΙΑ	ΕΜΠΟΡΙΟ
ΗΜΕΡ. ΑΛΛΑΓΗΣ	ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΜΑΚΡΟ/ΣΜΑ ΚΙΝΗΣΗΣ ΔΑΝΕΙΑ	ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΜΑΚΡΟ/ΣΜΑ ΝΕ 1421 ΚΙΝΗΣΗΣ ΝΕ 197 ΝΕ 197	ΕΣΩΤ/ΚΟ ΕΞΑΓ/ΚΟ ΕΙΣΑΓ/ΚΟ
Μαρτ. 1974	+8 - 5	+8 - 32	+25 - 32
Μάϊος 1978	+8 - 5	+5 - 32	+25 - 32
Ιούν. 1978	+15 - 12	- - 32	+30 - 32
Ιάν. 1979	+18,5 - 18	+4,5 - 32	+37 - 52
Ιούν. 1979	+24,5 - 15	+4,5 - 31	+40 - 52
Σεπτ. 1979	+24,5 - 15	+4,5 - 31	+40 - 52
Αυγ. 1980	+27 - 8	+5 - 30	+37 - 52
Ιούν 1981	+20 -	+10 - 25	+30 - 18
Μάϊος 1983	+20 -	+10 - 25	+30 - 18
Μάϊος 1984 ⁽¹⁾	+20 -	+10 - 25	+20 +20 (-48)
Ιάν. 1986 ⁽²⁾	+20 (+11) -	+20 (+11) - 4	+20 +20 (-48)
Ιούν 1986 ⁽²⁾	+20 (+11) -	-13 ⁽³⁾ (-25)	+20 +20 (-48)
Ιούλ. 1987 ⁽⁴⁾	+20 - (- 5)	+20 (+11) - 4	+20 +20 (-48)
Δεκ. 1987	+10 - (- 5)	-13 (-20,-25)	+10 +10 (-48)
Ιούν 1988	+10 - (- 3)	+20 - 4 -13	+10 +10
Νέμ. 1988	+7 - (- 2)	(-20,-25)	+7 +7
		+10 - -13 (-20,- 25)	
		+10 - - 5 (-10,- 10)	
		+7 - - 3 (-7,-7)	
<p>*Οι κανόνες καταργούνται από 31.12.88 με την ΠΔ/417/27.12.88</p> <p>(1). Η αποδέσμευση -48% του εξωτερικού εμπορίου ισχύει για επιτόκιο 10,5%.</p> <p>(2). Η δέσμευση +11% ισχύει για επιτόκιο 20,5%.</p> <p>(3). Οι αποδεσμεύσεις που παρουσιάζονται στην παρένθεση αναφέρονται σε επιτόκιο 15% και 14% αντίστοιχα.</p> <p>(4). Η αποδέσμευση στα μακροπρόθεσμα δάνεια της βιομηχανίας αναφέρεται σε δάνεια βάσει των αποφάσεων ΠΔ 1099/9.7.87 και ΠΔ1183/27.11.87</p>			

Πηγή: Σαράντης Λώλος 19883.

ντικότεροι, υπάρχει και πληθώρα άλλων που αφορούν τον καταθέτη (φυσικό – νομικό πρόσωπο, δημόσιο – ιδιώτης κλπ), τους όρους ανάληψης των καταθέσεων, ελάχιστα όρια ποσού κλπ, αλλά και του δανειολήπτη όπως όροι αποπληρωμής, ποσοστό δανειοδότησης, μέγιστο δανειοδότησης ανά πελάτη, μέγιστο όριο συνολικής δανειοδότησης ανά Τράπεζα κλπ.

3. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΡΥΘΜΙΣΕΩΝ

Όπως προαναφέρθηκε, οι περιορισμοί στη ελεύθερη λειτουργία των τραπεζών μπορούν να ενταχθούν σε πέντε κατηγορίες:

- υποχρεωτικές δεσμεύσεις επί στοιχείων του παθητικού
- ποσοστιαία πιστωτικά όρια επί στοιχείων του παθητικού
- ποσοτικά πιστωτικά όρια
- διοικητικός καθορισμός επιτοκίων (και προμηθειών)
- σύστημα δεσμεύσεων - αποδεσμεύσεων

Οι εν λόγω περιορισμοί συνήθως στοχεύουν: (α) στον έλεγχο της ρευστότητας (και συνακόλουθα στην επίτευξη μακροοικονομικών στόχων) και στην επίτευξη της επιθυμητής κατανομής πόρων μεταξύ επενδυτικών – εμπορικών τραπεζών αλλά και μεταξύ των εμπορικών τραπεζών, (β) στη χρηματοδότηση της ανάπτυξης ορισμένων τομέων της παραγωγής και γενικά οικονομικών δραστηριοτήτων που κρίνονται ως αποφασιστικοί για την ανάπτυξη της χώρας, (γ) στη κάλυψη των ελλειμμάτων του δημοσίου και στη χρηματοδότηση των δημοσίων οργανισμών και επιχειρήσεων με στόχο τη διενέργεια επενδύσεων υποδομής και την τόνωση της οικονομικής δραστηριότητας όπου ο ιδιωτικός τομέας αδυνατεί να ανταποκριθεί ικανοποιητικά. Ανεξαρτήτως της σημαντικότητας των στόχων που έπρεπε να εξυπηρετηθούν και τις καλές προθέσεις όσων θεσμοθέτησαν τους παραπάνω περιορισμούς και ελέγχους, δεν μπορεί παρά να επισημανθεί ότι με την πάροδο των ετών σωρευτήκαν τόσο διαφορετικοί περιορισμοί που το σύστημα έγινε υπερβολικά πολύπλοκο και δύσχρηστο.

Η πολυπλοκότητα και αναποτελεσματικότητα του συστήματος είναι φανερή καθώς είναι πρακτικά πολύ δύσκο-

λο για μια τράπεζα να θέσει επιχειρηματικούς στόχους και να επιλέξει το βέλτιστο τρόπο χρηματοδότησης τους όταν τα πλαίσια όπου μπορεί να κινηθεί είναι πολύ στενά. Ομοίως, η πολυπλοκότητα του συστήματος αυξάνει τα λειτουργικά κόστη των τραπεζών ενώ παράλληλα συνεπάγεται και υψηλό κόστος υλοποίησης και παρακολούθησης της εφαρμογής του από την κεντρική τράπεζα. Παράλληλα, υποβαθμίζεται η ποιότητα των αντλούμενων πληροφοριών και η χρησιμότητά τους καθώς οι περιορισμοί «καθοδηγούν» τις αποφάσεις των τραπεζών προς την ίδια κατεύθυνση. Ειδικότερα θα μπορούσε κανείς να επισημάνει ότι το σύστημα των παρεμβάσεων χαρακτηρίζεται από τις ακόλουθες υστερήσεις:

Αλληλοεπικάλυψη περιορισμών και αλληλοσυγκρούσεις επιδιωκόμενων στόχων

Σύμφωνα με τις περιγραφές των περιορισμών (ρυθμίσεων) που προηγήθηκαν, οι διαπιστωμένες αλληλοεπικαλύψεις ανά στόχο έχουν ως ακολούθως:

Ο στόχος της αύξησης ροής κεφαλαίων προς επενδυτικές τράπεζες και ειδικούς πιστωτικούς οργανισμούς φαίνεται να εξυπηρετείται ταυτόχρονα από:

- 1) Δεσμεύσεις επί στοιχείων παθητικού
- 2) Ποσοστιαία πιστωτικά όρια επί στοιχείων παθητικού
- 3) Ποσοτικά πιστωτικά όρια (μέχρι το 1987)

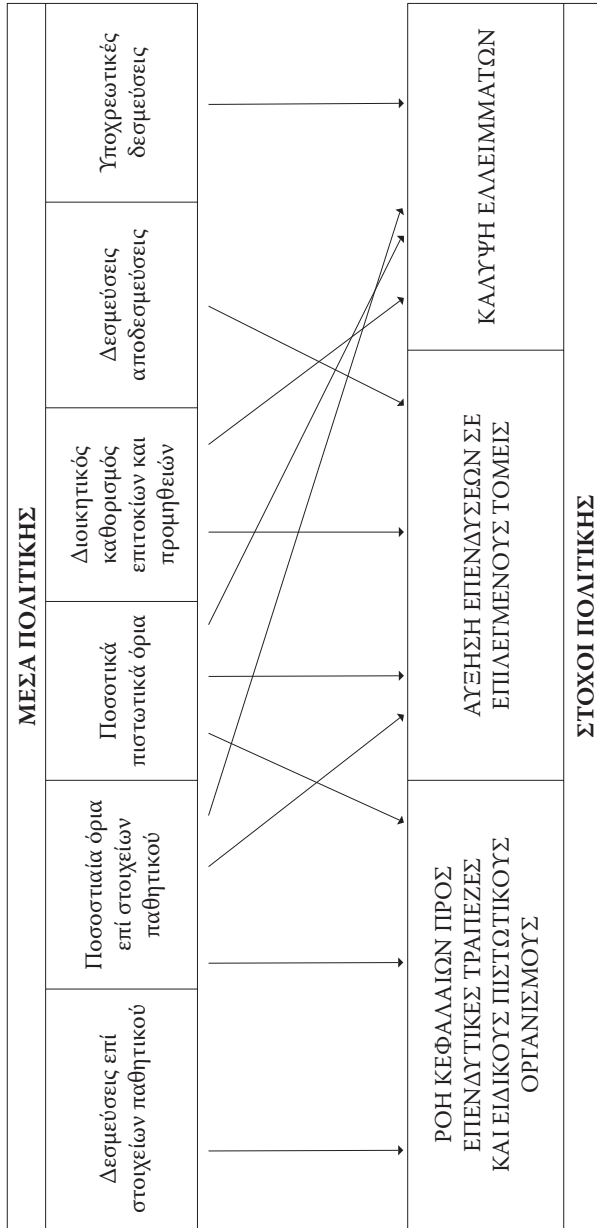
Παράλληλα ο στόχος της αύξησης των επενδύσεων σε συγκεκριμένους τομείς εξυπηρετείται από:

- 1) Ποσοστιαία πιστωτικά όρια επί στοιχείων παθητικού
- 2) Ποσοτικά πιστωτικά όρια
- 3) Διοικητικό καθορισμό επιτοκίων και προμηθειών
- 4) Δεσμεύσεις – αποδεσμεύσεις

Τέλος η κάλυψη των ελλειμμάτων του δημοσίου τομέα εξυπηρετείται από:

- 1) Ποσοστιαία πιστωτικά όρια επί στοιχείων παθητικού
- 2) Υποχρεωτικές δεσμεύσεις
- 3) Ποσοτικά πιστωτικά όρια
- 4) Διοικητικό καθορισμό επιτοκίων και προμηθειών

Σχήμα 1.

Η παραπάνω εμφανιζόμενη ποικιλία μέσων άσκησης πολιτικής (βλέπε σχήμα 1) μπορεί εκ πρώτης όψεως να δίνει την εντύπωση ότι παρέχει πολλές εναλλακτικές δυνατότητες στις διοικητικές αρχές για να δημιουργήσουν το κατάλληλο μείγμα πολιτικής προς επίτευξη των όποιων στόχων της, πλην όμως, η εμπειρία από την πράξη είναι τελείως διαφορετική. Επιπροσθέτως, ακόμη και θεωρητικά είναι δύσκολο να υποστηριχθεί ότι κάποια «αρχή» είναι δυνατό να διαθέτει ικανό όγκο πληροφοριών και απόλυτη γνώση των ιδιαιτεροτήτων ενός τόσο πολύπλοκου συστήματος περιορισμών, το οποίο ούτως ή άλλως χαρακτηρίζεται από προβλήματα ασύμμετρης πληροφόρησης, ώστε να μπορεί να το ελέγχει απόλυτα. Ως αποτέλεσμα, ο κάθε στόχος υπηρετείται από πολλαπλά μέσα, με συνέπεια να υπάρχει κατασπατάληση πόρων για διαδικασίες ελέγχου και επιβεβαίωσης.

Ακόμη χειρότερα, συχνά παρατηρείται το φαινόμενο των *αλληλοσυγκρουόμενων περιορισμών* όπως χαρακτηριστικά μπορεί να δειχθεί για τα διοικητικά καθοριζόμενα επιτόκια. Σε κάθε περίπτωση, η εφαρμοζόμενη πολιτική περιορισμών πριν από την έναρξη της φιλελευθεροποίησης του συστήματος στα τέλη της δεκαετίας του '80, είχε ως αποτέλεσμα να διοχετεύεται σε δάνεια προς το δημόσιο τομέα το 48,5% των καταθέσεων των τραπεζών, σε βραχυπρόθεσμα δάνεια προς μικρές επιχειρήσεις το 10% των καταθέσεων και μόλις το 15% σε μακροπρόθεσμα δάνεια προς τη βιομηχανία. Με αυτά τα δεδομένα η διαφοροποίηση της πιστοδοτικής πολιτικής από τις τράπεζες ήταν πρακτικά αδύνατη. Επιπροσθέτως, η αδυναμία λειτουργίας της κεφαλαιαγοράς ως πηγής εναλλακτικής χρηματοδότησης για τις επιχειρήσεις και η αδυναμία πρόσβασης στις χρηματαγορές του εξωτερικού, επέτειναν ακόμη περισσότερο τα προβλήματα χρηματοδότησης των επιχειρήσεων.

Αξιολόγηση των μέγιστων και ελάχιστων πιστωτικών ορίων

Η θέσπιση ελάχιστων πιστωτικών ορίων έγινε με κύριο στόχο τη διασφάλιση ελάχιστης χρηματοδότησης συγκεκριμένων τομέων της οικονομίας ή/και των ελλειμμάτων του δημοσίου. Σε περίπτωση υποχρηματοδότησης των ευνοούμενων δραστηριοτήτων/τομέων οι τράπεζες ήταν υποχρεωμένες

να καταθέσουν τη διαφορά σε λογαριασμό στην τράπεζα της Ελλάδος. Η προοπτική αυτή ήταν ιδιαίτερα δυσμενής για τις Εμπορικές Τράπεζες καθώς, αφενός μεν το επιτόκιο του λογαριασμού αυτού ήταν πάντοτε αισθητά χαμηλότερο του πληθωρισμού και αφετέρου, η απώλεια των ωφελειών από τη συνεπαγόμενη απώλεια των αποδεσμεύσεων, μεγέθυνε ακόμη περισσότερο τα αρνητικά αποτελέσματα. Αναμενόμενο λοιπόν θα ήταν οι τράπεζες να συμμορφώνονται πάντα με τα τεθέντα ελάχιστα πιστωτικά όρια. Ένα απαραίτητο πρώτο σχόλιο επί των «ελάχιστων πιστωτικών ορίων» θα έπρεπε να επισημάνει ότι στις περισσότερες των περιπτώσεων ο περιορισμός επέτρεπε στις τράπεζες να επιλέξουν μεταξύ δύο ή περισσότερων εναλλακτικών τομέων στους οποίους θα μπορούσαν να επενδύσουν τα κεφάλαια τους χωρίς να αντιμετωπίζουν κάποια υποομάδα ποσοστώς. Έτσι, θεωρητικά τουλάχιστον, σε κάποια ακραία περίπτωση, ένας τομέας θα μπορούσε να μείνει τελείως ακάλυπτος ενώ κάποιος άλλος να συγκεντρώσει το σύνολο των κεφαλαίων.

Παρόλα αυτά, η συμπεριφορά των τραπεζών δεν ήταν η αναμενόμενη (με εξαίρεση την Εθνική Τράπεζα που με συνέπεια ανταποκρινόταν τους περιορισμούς). Ειδικότερα, διαπιστώθηκε ότι το ύψος των σχετικών χορηγήσεων ήταν συστηματικά μικρότερο από το απαιτούμενο. Διαπιστώνεται με άλλα λόγια ότι οι τράπεζες θεωρούσαν χρησιμότερο να δεχθούν την ποινή της μειωμένης απόδοσης παρά να στραφούν προς τους επιλεγμένους κλάδους. Η αιτία για αυτή τη συμπεριφορά, αποκλείοντας την περίπτωση της μειωμένης ζήτησης που δεν στοιχειοθετείται, θα πρέπει να αναζητηθεί στο πλαίσιο λειτουργίας των τραπεζών και στην επενδυτική νοοτροπία που είχαν αναπτύξει. Το γεγονός ότι το τραπεζικό σύστημα σε μεγάλο βαθμό βρισκόταν υπό τον έλεγχο του κράτους, δεν δημιουργούσε στους διοικούντες την ανάγκη για παρουσίαση αποτελεσμάτων. Κατ' αυτό τον τρόπο υιοθετήθηκαν συμπεριφορές αποστροφής κινδύνου οι οποίες με τη σειρά τους οδήγησαν σε επιλογές αποφυγής επενδύσεων σε μακροχρόνια δάνεια και σε νέους κλάδους/δραστηριότητες χωρίς την κάλυψη του δημοσίου, έστω και αν αυτό οδηγούσε σε χαμηλότερα κέρδη, για τα οποία άλλωστε κανείς δεν θα ήταν υποχρεωμένος να απολογηθεί.

Σε αντιμετώπιση αυτής της συμπεριφοράς, εισήχθη στο σύστημα των ελάχιστων πιστωτικών ορίων η επιπρόσθετη εναλλακτική επιλογή/δυνατότητα για τις τράπεζες οι οποίες μπορούσαν να επενδύουν τα υπόλοιπα που δεν κατάφεραν να εντάξουν στους περιορισμούς σε ομόλογα του δημοσίου.

Εκ των υστέρων μπορεί να ειπωθεί ότι τελικά, μέσω των πιστωτικών ορίων, δεν επιτεύχθηκε το ζητούμενο αποτέλεσμα της διοχέτευσης επαρκών επενδυτικών κεφαλαίων προς συγκεκριμένους τομείς. Αντίθετα, το πληροφοριακό περιεχόμενο των μεγεθών της αγοράς εκμηδενίστηκε, τα κυβερνητικά ελλείμματα καλύπτονταν με ανορθόδοξο τρόπο και διαιωνίστηκαν, ενώ παράλληλα, οι καταθέτες απολάμβαναν μειωμένες αποδόσεις και οι τράπεζες μικρότερα κέρδη. Παράλληλα, μειώθηκε η ποσότητα ισορροπίας των υπολοίπων στοιχείων ενεργητικού των τραπεζών, ενώ τέλος τα μέγιστα ποσοτικά πιστωτικά όρια αποδείχθηκαν περιττά. Περιττά καθώς ένα μέγιστο όριο δεν έχει λόγο ύπαρξης όταν οι τράπεζες δεν καταφέρνουν να προσεγγίσουν ούτε το κατώτατο.

Αξιολόγηση των Υποχρεωτικών δεσμεύσεων (reserve ratios)

Τα όρια αυτά όπως προαναφέρθηκε τέθηκαν με σκοπό:

- Την ενίσχυση των (υπό κρατικό έλεγχο) ειδικών πιστωτικών οργανισμών
- Τη χρηματοδότηση των δημοσίων ελλειμμάτων
- Τον έλεγχο της προσφοράς χρήματος
- Την αύξηση της αξιοπιστίας του τραπεζικού συστήματος

Οι δύο πρώτοι από τους παραπάνω στόχους επιτυγχάνονται σχετικά εύκολα δεδομένου ότι η Τράπεζα της Ελλάδος αφού συγκέντρωνε τα κεφάλαια που επιθυμούσε εν συνεχεία τα διοχέτευε/αναδιένειμε προς τους ειδικούς πιστωτικούς οργανισμούς που κάθε φορά έκρινε σκόπιμο ή τα αξιοποιούσε για τη χρηματοδότηση των δημοσίων ελλειμμάτων. Η συγκέντρωση αυτών των κεφαλαίων επιτυγχάνετο μέσω ανάλογων χρεώσεων στον τρεχούμενο λογαριασμό που διατηρούσαν οι εμπορικές τράπεζες στην Κεντρική Τράπεζα και συνεπώς σε καμία περίπτωση δεν ετίθετο θέμα συμμόρφωσης ή όχι των πιστωτικών ιδρυμά-

των στις υποχρεωτικές δεσμεύσεις. Επίσης αποτελεσματικές θεωρούνται οι ρυθμίσεις των υποχρεωτικών δεσμεύσεων τόσο προς την κατεύθυνση του ελέγχου της προσφοράς χρήματος όσο και προς την επίτευξη του πάγιου αιτήματος για τη βελτίωση της αξιοπιστίας του τραπεζικού συστήματος. Εξισορροπώντας τις εντυπώσεις παρόλα αυτά, εύλογα θα μπορούσε κανείς να ισχυρισθεί ότι ενώ οι υποχρεωτικές δεσμεύσεις θεωρούνται ως ένα επιτυχημένο σύστημα ρύθμισης ορισμένων παραμέτρων της οικονομικής και ιδιαίτερα της νομισματικής πολιτικής, δεν εξυπηρετούν παρά στο ελάχιστο την αποδοτικότητα του τραπεζικού συστήματος και όσων επηρεάζονται από αυτό. Η αγορά και οι κανόνες της ουσιαστικά υποκαθίστανται από τις διοικητικές ρυθμίσεις και τους περιορισμούς και συνεπώς αφού αξιοποιείται ένα “suboptimal set” of information τελικά και αναπόφευκτα οι όποιες εκπορευόμενες αποφάσεις θα φέρουν το στίγμα της μη άριστης λύσης.

Αποτελεσματικότητα του διοικητικού καθορισμού των επιτοκίων

Ο διοικητικός καθορισμός των επιτοκίων στόχευε στη διαχέυση κεφαλαίων προς συγκεκριμένους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας μέσω της πριμοδότησης του κόστους του χρήματος που οι δικαιούχοι μπορούσαν να αντλήσουν. Η ρύθμιση αυτή προϋποθέτει ότι η λειτουργία της ελεύθερης αγοράς δεν μπορεί να κάνει ορθή κατανομή των πόρων, κάτι που μπορεί να επιτύχει κάποια διοικητική αρχή. Εντούτοις, για να συμβεί κάτι τέτοιο, πρέπει αυτός που διοικητικά επιβάλλει το επιτόκιο να έχει άριστη γνώση της εσωτερικής κατάστασης των Τραπεζών και των δυνατοτήτων τους να παρέχουν κεφάλαια. Ομοίως πρέπει να μπορεί να εκτιμήσει επαρκώς τις ανάγκες της κοινωνίας για δανειακά κεφάλαια. Κοντολογίς, θα πρέπει να μπορεί να προβλέψει το επιτόκιο ισορροπίας της αγοράς. Η απαίτηση για τέτοιες γνώσεις και ικανότητες είναι γενικά ουτοπική, πολλώ δε μάλλον στην ελληνική πραγματικότητα που χαρακτηρίζεται από έλλειψη αξιοπιστων στατιστικών και φορολογικών δεδομένων και από συνεχείς μεταβολές στο νομικό πλαίσιο λειτουργίας των επιχειρήσεων.

Η ελληνική πραγματικότητα εξωγενούς καθορισμού

των επιτοκίων έδειξε ότι τα τελευταία χρόνια εφαρμογής του μέτρου το επίσημο επιτόκιο ήταν πάντα χαμηλότερο από αυτό της ελεύθερης αγοράς. Σκοπός του ορισμού των επιτοκίων στα επίπεδα αυτά ήταν η αύξηση της ελκυστικότητας των δανείων (προς ορισμένους τομείς) και συνεπώς η διαμόρφωση της ζήτησης δανειακών κεφαλαίων σε επιθυμητό ύψος. Πλην όμως, η εν λόγω διαμόρφωση των επιτοκίων οδηγούσε σε μείωση της προσφοράς δανειακών κεφαλαίων με αποτέλεσμα η παρατηρούμενη υπερβάλλουσα ζήτηση να προσδιορίζει τελικά ένα όγκο δανείων χαμηλότερο αυτού που προσδιόριζε η ισορροπία της αγοράς.

Αξιολογώντας συνολικά το διοικητικό καθορισμό των επιτοκίων, διαπιστώνουμε ότι το ύψος των δανειακών κεφαλαίων ουσιαστικά καθοριζόταν από την προσφορά. Ομοίως διαπιστώνουμε ότι η τεχνητή παροχή χαμηλότερου επιτοκίου ουσιαστικά σήμαινε ότι οι καταθέτες χρηματοδοτούσαν τους δανειολήπτες αφού οι πρώτοι απολάμβαναν χαμηλότερα επιτόκια καταθέσεων, πληρώνοντας ουσιαστικά έναν άδηλο φόρο τον οποίο καρπώνονταν ανέξοδα ορισμένες προνομιακά χρηματοδοτούμενες βιομηχανίες, κρατικές επιχειρήσεις και το ίδιο το κράτος. Τα προηγούμενα βέβαια, αφ ενός μεν δημιουργούσαν μια εικονική πραγματικότητα για τη κεφαλαιακή διάρθρωση των ευνοημένων επιχειρήσεων και αφ ετέρου αποτελούσαν κίνητρο για το κράτος προκειμένου να διατηρήσει τα ελλείμματα του σε βάρος των καταθετών. Παράλληλα, η διοικητική ρύθμιση των επιτοκίων διατήρησε και επαύξησε το ολιγοπώλιο στον τραπεζικό κλάδο καθώς δεν έδωσε την ευκαιρία σε δυνητικούς νέους τραπεζικούς φορείς να ανταγωνιστούν τους υφιστάμενους μέσω χαμηλότερων επιτοκίων. Τέλος, η ρύθμιση αυτή εμπόδισε το ρόλο της παροχής πληροφόρησης που θα μπορούσαν να παίζουν τα επιτόκια αφού οι ελεύθερες μεταβολές σηματοδοτούν και ενεργοποιούνται από αλλαγές στην αγορά.

Για όλους τους παραπάνω λόγους και εν όψει και της συμμετοχής της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση το τραπεζικό σύστημα οδηγήθηκε προς την αναμενόμενη κατεύθυνση της απελευθέρωσης των επιτοκίων.

Αποτελεσματικότητα συστήματος Δεσμεύσεων – αποδεσμεύσεων

Ένα ακόμα μέτρο που χρησιμοποιήθηκε με σκοπό την ενίσχυση συγκεκριμένων κλάδων της οικονομίας ήταν το σύστημα δεσμεύσεων – αποδεσμεύσεων επιτοκίων που είχε ως στόχο να επηρεάσει τις δανειοδοτικές συμπεριφορές των τραπεζών προς συγκεκριμένες κατευθύνσεις. Ειδικότερα, η δανειοδότηση μη προνομιούχων επιχειρήσεων είχε σαν αποτέλεσμα την επιβολή ενός είδους ποινής στο επιτόκιο χορήγησης, με αποτέλεσμα η πραγματική απόδοση του δανείου για την τράπεζα να είναι μικρότερη από αυτό που πραγματικά πλήρωνε ο δανειολήπτης. Αντίστοιχα, σε άλλους προνομιούχους κλάδους το επιτόκιο πριμοδοτούνταν με αποτέλεσμα το δάνειο να παρουσιάζει αυξημένη απόδοση για την Τράπεζα.

Η λογική πίσω από τα μέτρα αυτά ήταν η παραχώρηση επιπλέον κινήτρου προς τις Τράπεζες για χρηματοδότηση επιλεγμένων κλάδων με ιδιαίτερη σημασία για την εθνική οικονομία, ενώ παράλληλα, εξυπηρετούνταν η αποτροπή αύξησης της χρηματοδότησης σε κλάδους μικρότερου ενδιαφέροντος. Στην ελληνική πραγματικότητα πάντως, το μέτρο δεν φάνηκε να αποδίδει τα αναμενόμενα αφού η εφαρμογή επιβάρυνε ακόμη περισσότερο την πολυπλοκότητα των κανόνων λειτουργίας του τραπεζικού τομέα.

Αξιολογώντας συνολικά το πολλαπλό σύστημα ρυθμίσεων, μπορούμε να ισχυρισθούμε ότι εξ αιτίας του οι ελληνικές τράπεζες ανέπτυξαν μεταπολεμικώς και μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του '80 μια έντονη αποστροφή κινδύνου στη συμπεριφορά χαρτοφυλακίου τους. Θεμελίωσαν ως εκ τούτου ειδικές σχέσεις με επιλεγμένους και ιδιαίτερα ισχυρούς κλάδους της βιομηχανίας και της ναυτιλίας, για τους οποίους απετέλεσαν μάλιστα τη βασική πηγή χρηματοδότησης. Να σημειωθεί ότι κατά την εν λόγω χρονική περίοδο η κεφαλαιαγορά δεν μπορούσε να ανταποκριθεί στο ρόλο της ως πηγή άντλησης κεφαλαίων ενώ η έκδοση ομολογιών και η προσφυγή στις διεθνείς χρηματαγορές ήταν από πολύ περιορισμένη έως αδύνατη.

Επιπρόσθετα, η πολιτική των τραπεζών βασιζόταν κατά πρώτο λόγο στην ύπαρξη εμπράγματων εξασφαλίσεων (που αφορούσε κυρίως την εγγραφή υποθήκης σε ακίνητα,

βιομηχανοστάσια και μηχανήματα κλπ) και λιγότερο στα οικονομικά δεδομένα της επιχείρησης και στις προοπτικές του κλάδου. Το γεγονός αυτό βέβαια είχε ορισμένα ιδιαίτερα δυσμενή για την ελληνική οικονομία αποτελέσματα. Συγκεκριμένα οι τράπεζες απείχαν από τη χρηματοδότηση νέων κλάδων ή νέων επιχειρήσεων με προοπτικές αλλά όχι και διαμορφωμένη περιουσία. Η σταθερή μάλιστα προτίμηση στις υφιστάμενες επιχειρήσεις ουσιαστικά εμπόδιζε την είσοδο νέων στην αγορά, αφού μοναδική πηγή κεφαλαίων πέρα από τα ίδια ήταν ο τραπεζικός δανεισμός. Οι παραπάνω επιλογές δημιουργούσαν εμπόδια στις προσπάθειες ανάπτυξης της χώρας αφού η όποια επιχειρηματική δραστηριότητα έπρεπε να ταυτίζεται με τα πρότυπα που έθετε η κυβερνητική πολιτική. Συγχρόνως, πολλές από τις δανειοδοτηθείσες επιχειρήσεις είτε λόγω κακής διαχείρισης, είτε λόγω των οικονομικών συνθηκών και της αδυναμίας τους να ανταποκριθούν στον αυξανόμενο ανταγωνισμό, μετατράπηκαν σε προβληματικές με συνέπεια οι τράπεζες να βρεθούν αναγκαστικά αντιμέτωπες με δύο επιλογές. Ήτοι, ή να οδηγήσουν τις προβληματικές επιχειρήσεις σε χρεοκοπία απαιτώντας τα οφειλόμενα και καταλήγοντας να διατηρούν στο ενεργητικό τους ακίνητα προερχόμενα από εγγυήσεις (πρακτικά μη ρευστοποιήσιμα) ή να συνεχίσουν να τις χρηματοδοτούν συμμετέχοντας στο μετοχικό κεφάλαιό τους. Δεδομένης βέβαια της κυβερνητικής πίεσης για μείωση της ανεργίας, συνηθέστερη επιλογή ήταν η δεύτερη. Έτσι οι τράπεζες εμπλέκονταν σε μη κερδοφόρες δραστηριότητες, εκτός του αντικειμένου τους, όπως η διαχείριση ακινήτων ή/και η διεύθυνση βιομηχανικών μονάδων κλπ.

Πράγματι, το 1987 για παράδειγμα, υπήρχαν συμμετοχές της Εθνικής Τράπεζας, όπως φαίνεται στον ισολογισμό της, σε 63 βιομηχανικές επιχειρήσεις, που αντιστοιχούσαν στο 74% περίπου των συνολικών συμμετοχών και το ύψος τους έφθανε στο 183,6% του τότε μετοχικού κεφαλαίου της Τράπεζας. Το 63% του συνόλου των συμμετοχών της Τράπεζας αφορούσε σε προβληματικές επιχειρήσεις (το 62,5% ήταν βιομηχανικές). Αντίστοιχα, την ίδια χρονική στιγμή το 10% περίπου των συμμετοχών της Εμπορικής Τράπεζας και το 5,4% της Ιονικής, προερχόταν από προβληματικές βιομηχανικές επιχειρήσεις (βλέπε πίνακα 11)¹.

1. ANTONIADES – KOUZIONIS (1990).

Πίνακας 11. Υποχρεώσεις προβληματικών επιχειρήσεων κατά πηγή⁹.

	ΒΙΩΣΙΜΕΣ	ΜΗ ΒΙΩΣΙΜΕΣ	ΣΥΝΟΛΟ
Σε τράπεζες	68,5%	72,2%	69,7%
Στο Δημόσιο και ασφαλιστικά ταμεία	8,5%	11,9%	9,6%
Στον Οργανισμό Ανασυγκρότησης Επιχειρήσεων	23,0%	15,9%	20,7%
ΣΥΝΟΛΟ	100,0%	100,0%	100,0%

4. ΛΟΓΙΚΗ ΤΗΣ ΑΠΟΡΡΥΘΜΙΣΗΣ

Το πολύπλοκο πλέγμα ρυθμίσεων και κανόνων που καθόριζε τη δομή και τη λειτουργία του Ελληνικού Τραπεζικού Συστήματος πριν τη δεκαετία του '90, δημιουργούσε ένα πλαίσιο απομόνωσης και ένα καθεστώς αποστασιοποίησης από την Ευρωπαϊκή πραγματικότητα. Με δεδομένο μάλιστα ότι οι Ελληνικές τράπεζες τελούσαν, σε μεγάλο βαθμό, υπό την ιδιοκτησία ή τον έλεγχο του κράτους και επιτελούσαν με συνέπεια το ρόλο που οι κυβερνήσεις όριζαν (κάλυψη ελλειμμάτων δημοσίου, υλοποίηση οικονομικής και αναπτυξιακής πολιτικής) ενώ παράλληλα επιτύχαναν και ικανοποιητική κερδοφορία ενισχύοντας μέσω των μερισμάτων τους τα κρατικά έσοδα, η αναγκαιότητα προσαρμογής στα ευρωπαϊκά πρότυπα εθεωρείτο μη αναγκαία και σε κάθε περίπτωση περιορισμένης χρησιμότητας.

Η βαθμιαία προσαρμογή στα ευρωπαϊκά πρότυπα κατέστη επιτακτική στα τέλη της δεκαετίας του '80, όταν η πορεία προς την ευρωπαϊκή ενοποίηση απαιτούσε εναρμόνιση σε νομικό επίπεδο και όταν η προοπτική για την ελεύθερη μετακίνηση και εγκατάσταση τραπεζικών επιχειρήσεων επί ευρωπαϊκού εδάφους θα άφηνε τις ελληνικές τράπεζες εκτεθειμένες στον Ευρωπαϊκό ανταγωνισμό. Άλλωστε, την εν λόγω χρονική περίοδο η δυνατότητα χρήσης των τραπεζών ως μέσων άσκησης πολιτικής έχει περιοριστεί σημαντικά ενώ η προβλεπόμενη λειτουργία τους σε συνθήκες ανταγωνισμού προϋπέθετε εκσυγχρονισμό και αποκανονικοποίηση.

Έκτοτε, η ανάγκη *εκσυγχρονισμού και αποκανονικοποίησης* γίνεται συνεχώς και πιο επιτακτική καθώς μια σειρά από επιλογές και αναπόφευκτες εξελίξεις στο *εξωτερικό και εσωτερικό* περιβάλλον των Ελληνικών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων επιβάλλουν τη λήψη μέτρων τόσο από τις διοικήσεις των ίδιων των ιδρυμάτων όσο και από τις εκάστοτε νομισματικές αρχές.

Ενδεικτικά, μεταξύ των σημαντικότερων εξελίξεων που θα μπορούσε κανείς να αναφέρει ήταν και η προσπάθεια επέκτασης των Ελληνικών τραπεζών στο εξωτερικό, είτε μέσω θυγατρικών και εξαγορών είτε με την εισαγωγή τους σε ξένα χρηματιστήρια, η οποία απαιτούσε εξορθολογισμό της δομής και της λειτουργίας τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η διαπραγμάτευση της μετοχής της Εθνικής Τράπεζας στο χρηματιστήριο της Νέας Υόρκης που κατέστησε αναγκαίες τεράστιες αλλαγές στη δομή και στον τρόπο λειτουργίας της τράπεζας μέσα σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα. Ομοίως, η συμμετοχή ξένων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων στο μετοχικό κεφάλαιο Ελληνικών τραπεζών δημιούργησε πρόσθετες απαιτήσεις ελέγχου της ορθολογικής άσκησης της διοίκησης ενώ και ο θεσμικός ρόλος της συνέλευσης των μετόχων απέκτησε με τη σειρά του ουσιαστικότερο περιεχόμενο. Παράλληλα, οι διεθνείς οργανισμοί αξιολόγησης, είχαν πλέον τη δυνατότητα να επιβάλλουν τους κανόνες τους στη δομή και τη λειτουργία των τραπεζών, καθώς η αξιολόγηση που παρείχαν αποκτούσε σταδιακά αυξημένη βαρύτητα σε σχέση με την αποδοχή αυτών των ιδρυμάτων από τις διεθνείς αγορές.

Συγχρόνως, η πολιτική πιστοδοτήσεων που είχε επιβάλει η πολυπλοκότητα του συστήματος ρυθμίσεων οδήγησε στη συσσώρευση απαιτήσεων με μηδενική πιθανότητα ρευστοποίησης, βιομηχανικών ακινήτων με μηδαμινή εμπορική αξία και συμμετοχών σε επιχειρήσεις με πολύ χαμηλή απόδοση. Όλα τα παραπάνω καθιστούσαν τους ισολογισμούς των τραπεζών ιδιαίτερα αναξιόπιστους με αποτέλεσμα αυτές να έχουν πολύ χαμηλή βαθμολογία από διεθνείς οργανισμούς αξιολόγησης. Το γεγονός αυτό ανάγκασε όλες τις τράπεζες να προχωρήσουν σε εκτεταμένα προγράμματα εξυγίανσης του χαρτοφυλακίου τους, διαγράφοντας απαιτήσεις και αυξάνοντας τις προβλέψεις για μη εξυπηρετού-

μενα δάνεια. Επιπροσθέτως, ως σημαντική εξέλιξη μπορεί να θεωρηθεί και η γενικότερη τάση ιδιωτικοποιήσεων που επικράτησε, η οποία με τη σειρά της απελευθέρωσε από την κρατική κηδεμονία ορισμένες τράπεζες, οδήγησε σε ορισμό διοικήσεων με ιδιωτικά κριτήρια και συνεπώς εντατικοποίησε τον ανταγωνισμό. Αναμφίβολα, εξίσου σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε και η τάση απελευθέρωσης των αγορών που με τη σειρά της οδήγησε ή ανάγκασε τις τράπεζες να αναπτύξουν/δώσουν έμφαση σε νέα προϊόντα/υπηρεσίες όπως η στεγαστική και η καταναλωτική πίστη, οι χορηγήσεις σε μικρές επιχειρήσεις όπου η επιλογή γίνεται με περισσότερο αντικειμενικά επιστημονικά κριτήρια (credit scoring) κτλ.

Υπό την πίεση των παραπάνω εξελίξεων, το ογκώδες πλέγμα περιορισμών και κανόνων που περιγράφηκε παραπάνω και το οποίο χρειάστηκε μισό περίπου αιώνα για να φτάσει στη μέγιστη ανάπτυξή του περί τα μέσα τις δεκαετίας του '80, άρχισε σταδιακά να υποχωρεί και σχεδόν πλήρως καταργήθηκε στη δεκαετία του '90. Πράγματι, από το σύνολο των περιορισμών το μόνο που παρέμεινε σε ισχύ είναι το ποσοστό υποχρεωτικών καταθέσεων στην Τράπεζα της Ελλάδος, το οποίο όμως μειώθηκε στο 2%, σε εναρμόνιση με τα ευρωπαϊκά δεδομένα, ποσοστό αισθητά μικρότερο του 12% που είχε κάποτε φθάσει. Σε ότι αφορά τα υπόλοιπα μέτρα άμεσου ή έμμεσου ελέγχου της σύνθεσης και του ύψους του χαρτοφυλακίου των εμπορικών τραπεζών είτε καταργήθηκαν δια μιας (π.χ. σύστημα δεσμεύσεων – αποδεσμεύσεων, πιστωτικοί περιορισμοί, υποχρεωτικές χρηματοδοτήσεις συγκεκριμένων τομέων) είτε σταδιακά μειώθηκε η επίδρασή τους στο συνολικό χαρτοφυλάκιο των τραπεζών ώσπου καταστήθηκαν άνευ ουσιαστικής σημασίας (διοικητικός καθορισμός επιτοκίων, επιτρεπόμενα ποσοστά χρηματοδότησης και κλάδοι δραστηριότητας που επιτρέπεται να χρηματοδοτηθούν).

Φαίνεται δηλαδή ότι από το ένα άκρο, τον πλήρη και ασφυκτικό έλεγχο της τραπεζικής δραστηριότητας στην Ελλάδα, οι διοικητικές αρχές, υπό την πίεση της χρηματοοικονομικής παγκοσμιοποίησης και την ανάγκη εναρμόνισης με τα ισχύοντα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, έφθασαν στο άλλο άκρο, τον ελεύθερο προσδιορισμό της τραπεζικής δραστηριότητας με βάση τους όρους της αγοράς. Η διαπίστωση

αυτή βέβαια δεν είναι αληθής σε όλη την έκτασή της καθώς οι υπό κρατικό έλεγχο τράπεζες μπορούν ακόμη να «υποστηρίξουν» την κυβερνητική πολιτική στους όρους του ανταγωνισμού, δεδομένου ότι παρά τη μείωση της ισχύος τους, εξακολουθούν να κυριαρχούν στον τραπεζικό τομέα. Επιπλέον, οι διοικητικές αρχές διαθέτουν μέσα πολιτικής (φορολογικής, δημοσιονομικής κλπ) που μπορούν να επηρεάσουν έμμεσα μεν αλλά αποτελεσματικά τη συμπεριφορά των τραπεζών.

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ανεξάρτητα από τις όποιες εξελίξεις στο περιβάλλον λειτουργίας των Ελληνικών τραπεζών, αποφασιστικό ρόλο στον εκσυγχρονισμό και στην προσαρμογή τους στα νέα ευρωπαϊκά και διεθνή δεδομένα διαδραμάτισε η κατάργηση των κανονιστικών παρεμβάσεων επί των επιλογών χαρτοφυλακίου τους. Οι εν λόγω κανονιστικές παρεμβάσεις, όχι μόνο υπήρξαν αναποτελεσματικές για την επίτευξη των στόχων που τα τραπεζικά ιδρύματα είχαν θέσει αλλά αποτέλεσαν και τροχοπέδη για την ανάπτυξη της Ελληνικής οικονομίας. Το πλέγμα των παρεμβάσεων που αναλυτικά παρουσιάσαμε στις προηγούμενες ενότητες, το μόνο που κατάφερε σε ικανοποιητικό βαθμό ήταν η συνεχής και απρόσκοπτη χρηματοδότηση των ελλειμμάτων του δημοσίου. Η σταδιακή κατάργησή των διοικητικών παρεμβάσεων, είτε ως αποτέλεσμα αναγκαστικής προσαρμογής στα ευρωπαϊκά πρότυπα είτε ως αυτονόητη επιλογή βάσει οικονομικών κριτηρίων, απελευθέρωσε σημαντικές δυνάμεις της Ελληνικής οικονομίας με αποτέλεσμα να ευεργετηθούν τα τραπεζικά ιδρύματα και να εξυπηρετηθεί η προσπάθεια επίτευξης μακροοικονομικών στόχων. Είναι άλλωστε χαρακτηριστική η διαπίστωση ότι μόνο από τη μείωση του ποσοστού των υποχρεωτικών καταθέσεων στην Τράπεζα της Ελλάδος, προέκυψαν συνολικά για τις τράπεζες κατά την τριετία 2000 – 2002 πρόσθετα κεφάλαια προς διαχείριση της τάξεως των 12,5 δις. Ευρώ². Ως αποτέλεσμα, το ύψος

2. Έκθεση Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος (2000).

των χορηγήσεων ως ποσοστό του ενεργητικού των ελληνικών τραπεζών, από 28,1% το 1995 υπερδιπλασιάζεται και φθάνει στο 62,7% το 2004³ ενώ συγχρόνως τα τραπεζικά ιδρύματα κατορθώνουν να διατηρήσουν υψηλό ρυθμό αύξησης της κερδοφορίας παρά την όξυνση του ανταγωνισμού και τη μείωση των περιθωρίων επιτοκίου. Παράλληλα, η αύξηση των χορηγήσεων έδωσε αναπτυξιακή ώθηση στην ελληνική οικονομία με αποτέλεσμα να επιτευχθούν υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης του ΑΕΠ καθ' όλη τη διάρκεια των τελευταίων ετών.

3. Έκθεση Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος (2000, 2004).

Βιβλιογραφία

- Antoniades D. and Kouzionis D., «Financial Distress of Industrial Firms on the Greek Banking System», *The World Bank, Office of the Vice President, Policy, Research and External Affairs Working Papers, WPS 57, April 1990.*
- Bank of Greece Annual Reports, Athens 1990-2004. Bank of Greece Financial Bulletins, Athens 1998-2004.
- Brissimis N. Sophocles, Kamberoglou Nicos and Simigiannis T. George, «Is There a Bank Lending Channel of Monetary Policy in Greece? Evidence from Bank Level Data», *European Central Bank, Working Paper Series, WP No 104, December 2001.*
- Cabral Ines, Dierick Frank and Vesala Jukka, «Banking Integration in the Euro Area», *European Central Bank, Occasional Paper Series, Paper No 6, December 2002.*
- Courakis A.S., «Financial Structure and Policy in Greece: Retrospect and Prospect», *Greek Economic Review*, τόμ. 3, σελ. 205-244, 1981.
- De Avila Diego Romero, «Finance and Growth in the EU: New Evidence from the Liberalisation and Harmonisation of the Banking Industry», *European Central Bank, Working Paper Series, WP No 266, September 2003.*
- De Bandt Olivier and E. Philip Davis, «A Cross-Country Comparison of Market Structures in European Banking», *European Central Bank Working Paper Series, Paper no 7, September 1999.*
- Eichengreen Barry and Gibson D. Heather, «Greek Banking at the Dawn of the New Millennium», *Centre for Economic Policy Research, Discussion Papers Series No 2791, May 2001.*
- European Central Bank, «EU Banking Sector Stability», *Report of the European Central Bank, February 2003.*
- European Central Bank, «EU Banking Sector Stability», *Report of the European Central Bank, November 2003.*
- European Central Bank, «EU Banks' Margins and Credit Standards», *Report of the European Central Bank, December 2000.*
- European Central Bank, «Possible Effects of EMU on the EU Banking Systems in the Medium to Long Term», *Report of the European Central Bank, February 1999.*
- European Central Bank, «Structural Analysis of the EU Banking Sector Year 2002», *European Central Bank Report, November 2003.*

- Frangakis Marica, «Bank Reform in Greece with Reference to Eastern Europe: The Case of the Hellenic Industrial Development Bank S.a.», *Center For Economic Reform And Transformation Of Economics*, July 1998.
- Frangakis Marica, «Globalization and Structural Change the Challenge to Regulation and Supervision the Case of Greek Banking», *Athens Policy Forum*, August 2000.
- Gortsos V. Chr., «The Greek Banking System» (1998), *Hellenic Bank Association, Athens*, April 1998.
- Hartmann Philipp, Maddaloni Angela and Manganelli Simone, «The Euro Area Financial System: Structure, Integration and Policy Initiatives», *European Central Bank, Working Papers Series, WP No 230*, May 2003.
- Kamberoglou C., Liapis E., Simigiannis G.T., Tzamourani P., «Cost Efficiency in Greek Banking», *N. Bank of Greece, Working Paper No 9*, January 2004.
- Noulas G. Athanasios, «Productivity Growth in the Hellenic Banking Industry: State Versus Private Banks», *Applied Financial Economics*, 7, pp. 223-228, 1997.
- Subeniotis D., «The Portfolio Behaviour of the Greek Commercial Banks», (1991), *Thesis for the PhD, University of Birmingham*.
- Αρμάγου Ιουλία, «Το Ελληνικό Τραπεζικό Σύστημα. Δομή, Αποτελεσματικότητα, Προοπτικές», *Διδακτορική Διατριβή, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών*, 2000.
- Βορίδης Ηρακλής, Αγγελοπούλου Ελένη, Σκοτίδα Ιφιγένεια «Η Νομισματική Πολιτική μέσα από τα Κείμενα της Τράπεζας της Ελλάδος 1990-2000», *Οικονομικό Δελτίο Τράπεζας της Ελλάδος*, Τεύχος 20, σελ. 7-96, Ιανουάριος 2003.
- Καποπούλου Π. και Σιώκη Φ., «Δομή Αγοράς, Συγκέντρωση και Αποδοτικότητα στο Ευρωπαϊκό Τραπεζικό Σύστημα: Μια Οικονομική Διερεύνηση», *Δελτίο Ε.Ε.Τ. Α' Τριμήνιο 2002*, σελ. 68-78.
- Λώλου Σ., «Η Εξέλιξη των Υποχρεωτικών Διαθέσιμων στην Ελλάδα», *Δελτίο Ε.Ε.Τ. Γ' Τριμήνιο 1998*, σελ. 49-60.